

2013. AUGUSZTUS

WWW.AFOLDGOMB.HU

A FÖLDGÖMB

ALAPÍTVÁ: 1929

A MEGISMERÉS KALANDJA

FESZTIVÁLIA

A MAGAS-ATLASZ FELÜLRŐL
AZ ÁRTÉR A VÍZÉ — AMEDDIG A DUNA NYÚJTÓZIK
PARIA — INKÁK ÉS SPANYOLOK A VILÁG TETEJÉN
SZIÚK ÖRÖKSÉGE — SZERTEFOSZLOTT ROMANTIKA
A ZÉRÓ TOLERANCIA HADMŰVELET
LÉGBŐL KAPOTT TÉRKÉPEK

nka
Nemzeti Kulturális Alap

A Magyar Földrajzi Társaság folyóirata

895 Ft • 14 LEJ • 3 € • ELŐFIZETŐKNEK: 720 Ft

OJOS DEL SALADO

A világ legmagasabb vulkánja. 6893 m, Andok, Puna de Atacama.

www.eupolisz.hu

A korábbi évek sikerei után harmadjára is nekivágunk a csúcshoz.
Tarts velünk 2014. februárjában!

HA UNOD AZ IPARI TURIZMUST!

TERMÉSZETJÁRÓ UTAZÁSOK, OUTDOOR TÚRÁK,
TREKKINGEK, KÖRUTAK AZ EGÉSZ VILÁGON.

Eupolisz Utazási Iroda

1093 Budapest, Lónyay u. 47. | +36/1/219-08-81

Hatósági engedélyszám: U-000463

Meghatározó körülmények

FESTIVÁLSZEZON VAN. Minden hétre vagy hétvégére jut valami, de az igazi fesztiváldőszak – a mi klímánkon és életritmusunk mellett – nem nyújtózik túl a nyáron. Számítunk rá, tervezünk vele. De miért lehet a legfőbb szabadidős program? Hogyan folyik bele a mai életbe, miként illeszkedik életvitelünkhöz?

A legtöbb nagy hegy mászásának is van szezonja. Legáltalában ott, ahol karakteres különbségeket mutatnak az évszakok, és közben különösen kedvező magashegycsúcsok is kialakulnak. De mi a helyzet az Atlasz Szaharából kiemelkedő hegyvilága esetében? Mit jelent ott a tél, s miért szürreális terep egy fagyott, sivatagi magashegység?

És vajon milyen ma az árvizekkel ápoltság viszonyunk? Vannak ugyan szezonálisan előforduló, törvényszerűek, de egy-egy erős csapadékhullási időszak a közép-európai éghajlati körülmények között szinte bármikor okozhat hatalmas árhullámot. Váratlanul, a meglepetés erejével. Ám az alkalmazkodás nem lehetetlen. Milyen környezet- és történetismeret segíthet ebben?

A légi felderítésnek és a régészeti feltárásnak is van csúcsszezonja. Ugyanígy, ahogy a különleges feltételek, a sajátos környezet és éghajlat befolyásolja a sarkvidéki bálnavadászatot – és az ellene folytatott küzdelmet is.

Csupa időjárásfüggő, alkalmazkodásra kényszerítő, ám nyomozásra okot adó esemény és helyzet, mind-mind e számunkból.

Az alkalmazkodás jóllakottá tehet

FOTÓ: SÜVEG ARON

Dr. Nagy Balázs
főszerkesztő

A FÖLDGÖMB®

A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG ISMERETTERJESZTŐ MAGAZINJA

Alapítva: 1929

XXXI. évfolyam, 275. lapszám
2013. augusztus

Főszerkesztő: Dr. Nagy Balázs

Helyettes főszerkesztők:

Farkas Péter, Dr. Nemerikényi Zsombor

Munkatársak:

Barabás Ambrus, Bugya Éva, Dr. Mari László

Állandó szerzőink:

Gianone Péter, Dr. Karácsonyi Dávid,
Kerekes István, Kirschner Péter,
Méhész Zsuzsa, Süveg Áron, Szirmai Gábor,
Dr. Tamáska Máté, Dr. Telbisz Tamás,
Wachsler Tamás

Térképek: Dr. Nemerikényi Zsombor

Tervezőszerkesztő: Heiling Zsolt

Tördelőszerkesztő: Máté Gábor

Korrektor: Márton Béla

Nyomás: Pethő Nyomda Kft.

Kiadó: Heiling Média Kft.

1142 Budapest, Erzsébet királyné útja 125.

Tel.: (1) 231-4040. Fax: (1) 231-4045

E-mail: szerkesztoseg@afoldgomb.hu

A kiadásért felel: a kiadó igazgatója

Értékesítési és marketingigazgató:

Sekoulopoulou Márta. Tel.: (30) 650-6801

E-mail: marti@heiling-media.hu

Megjelenik minden hónap első hetében, évente
10 alkalommal (két összevont lapszámmal).

Terjeszti a Lapker Rt. és alternatív terjesztők

Előfizetés 1 évre: 7200 Ft

Előfizethető a kiadóban Zimay Viktóriánál

Tel.: (1) 231-4040

E-mail: elfizetes@afoldgomb.hu

vagy webáruházunkban: EBOLT.AFOLDGOMB.HU

Régebbi lapszámaink megvásárolhatók a kiadóban,
vagy az EBOLT.AFOLDGOMB.HU webáruházban

Pulitzer-éremdíj (2008)

Gárdi Balázs szerzőnk, lapunkban
megjelent anyagai elismeréseként

Szociográfia-különdíj (2012)

Társadalmi témájú riportjaink,
képsorozataink elismeréseként

Minden jog fenntartva! A magazinban megjelent képeket, ábrákat és szövegeket a kiadó engedélye nélkül tilos közzétenni, reprodukálni, számítástechnikai rendszerben tárolni és továbbadni! Meg nem rendelt fényképeket és kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. A lapban megjelent hirdetések tartalmáért a kiadó nem vállal felelősséget.

HU ISSN 1215-8690

Lapunkat rendszeresen szemlézi
Magyarország legnagyobb
médiafigyelője, az

»OBSERVER«

„Ésszel járom be a Földet!”

Vámbéry Ármin

Címlapkép:

KÁLLÓ PÉTER:

A LUMINÁRIUM SZÍNES SÁTRÁBAN PIHENŐ
FESZTIVÁLOZÓ – SZIGET

- ⊕ **PILLANTÁS AZ ÉGRE**
Sántha Gábor–Franciscs László:
A TEJÚT – KOZMIKUS OTTHONUNK 4
- ⊕ **VAN KÉPÜNK!**
Kerekes István: NAPFÉNY, STRAND 8
- ⊕ **FLÓRA ÉS FAUNA**
Jakab Gusztáv:
BIZARR SZÉPSÉG 10
- ⊕ *Nagy Balázs:* BALAKLAVA – A HALÁL
ÁRNYÉKÁNAK VÖLGYE 12
- ⊕ *Kálló Péter:*
FESZTIVÁLIA 16
- ⊕ *Vanicsek László:*
A MAGAS-ATLASZ, FELÜLRŐL 30
- ⊕ *Somfai Kara Dávid:*
SZIÚK ÖRÖKSÉGE – SZERTEFOSZLOTT
ROMANTIKA 40
- ⊕ *Szavoszt-Vass Dániel:*
AZ ÁRTÉR A VÍZÉ – AMEDDIG
A DUNA NYÚJTÓZIK... 52
- ⊕ *Gyarmati János:*
PARIA – INKÁK ÉS SPANYOLOK
A VILÁG TETEJÉN 66
- ⊕ *Kristóf Veronika:*
A ZÉRÓ TOLERANCIA HADMŰVELET
– AKCIÓBAN A SEA SHEPHERD 76
- ⊕ *Bakó Gábor–Licskó Béla:*
LÉGBŐL KAPOTT TÉRKÉPEK 86
- ⊕ **ÚTI TIPP**
Krizsán Sarolta: Kirchbergi Elisabeth 92
- ⊕ **A KULISSZÁK MÖGÖTT**
FELŐRŐL ÉS FELEMEL 94

Fesztivália

Fák. Zöld mező. Tisztás. Nyugalom. Csicssergő madarak. Az egyetlen megfigyelhető mozgás a túrázók érkezése. Aztán eljön a nyár. Balról behajt néhány kamion. Fura vasakat hoznak. Mind többen jönnek, egyre különlegesebb dolgokkal. Épületeket szálítanak és sajátos áldozati oltárokat. Egyszer csak megszólal a zene, és mintha valami mágnes húzná őket, áramlanak az emberek

16

A Magas-Atlasz, felülről

Ez az emelkedő sose akar véget érni. Rövid két napon belül már másodszor. Száz lépés a légzés ritmusában, aztán rövid pihenő a síbotra támaszkodva, ismét száz lépés, újra pihenő. A törmelékekkel borított hegyoldalon hiába keresem a legfölső pontot, még mindig nyoma sincs. Pedig jobbkézről már látszik a csúcs két orma közötti bevágásba felvezető, meredek jégfolyosó...

30

Sziúk öröksége

Az indiánregények hamiskás romantikájától és sokszor súlyos tárgyi tévedéseitől „fertőzötten” egyre jobban fűtött a vágy, hogy utánajárjak a valódi sziú hagyományoknak és a sziúk mai életének. Az Indianai Egyetem vendégszeretét élvezve több rezervátumot is felkerestem, végül a nyugati sziúkat kezdtem behatóbban tanulmányozni Dél-Dakota két legnépesebb rezervátuma, a Rosebud és a Pine Ridge területén

40

Az ártér a vízé

Fáradtan állnak az emberek a gödi Széchenyi-csárda melletti csónakháznál. Dolgoznak a szivattyúk, várfalra emlékeztető homokzsákrendszeren keresztül pumpálják vissza a Dunába a szivárgó vizet. A csárda üzemel, bár az alkalmazottak a sörcsapolás mellett folyamatosan söprik a vizet az épületből. Esteledik. A helyiek mind a vizet figyelik, hiszen az elmúlt bő évtizedben immár harmadszor tetőzik az „évezred árvize”

52

A Zéró Tolerancia Hadművelet

A Zéró Tolerancia Hadművelet során a Sea Shepherd három hajóján és egy trimaránján összesen 120 nemzetközi önkéntes indult útnak, hogy megakadályozza a japán bálnaorvvadász-flottát a saját maga számára megállapított 1035 fős vadászati kvóta (935 db védett csukabálna, 50 közönséges barázdás bálna és 50 hosszúsárnyú bálna) teljesítésében

76

A TEJÚT

KOZMIKUS OTTHONUNK

Napjaink erénye, hogy megtapasztalhatjuk, egyre inkább érezhetjük törékeny bolygónk, a Föld méreteit, határait, az emberiség jelenlegi térbeli korlátját. Korunk hátránya viszont, hogy míg a tudomány megértette tágabb kozmikus környezetünk felépítését is, addig városias létünk révén elvesztettük egykor vele ápolatunkat.

A tiszta, nyári vagy őszi esteiken, a zavaró fényektől messzire távolodva, a szabálytalanul szét-szórt csillagok között feltűnően kirajzolódik a Tejút teljes égboltot körbeölelő sávja. Mindez a Nyilas csillagkép környékén feltűnően fényes, az égbolt átellenes oldalán, az Ikreken és az Egyszarvúban halványabb. A szabad szemmel is feltűnő égi fényszalagot a legtöbb nép egy úthoz (Tejút, Hadak Útja, stb.) hasonlította, hiszen nem ismerhették fel valódi természetét, nem tudták csillagokra bontani. Csak sötétebb és világosabb foltokat láthattak a felületén.

Történelmi távlatok

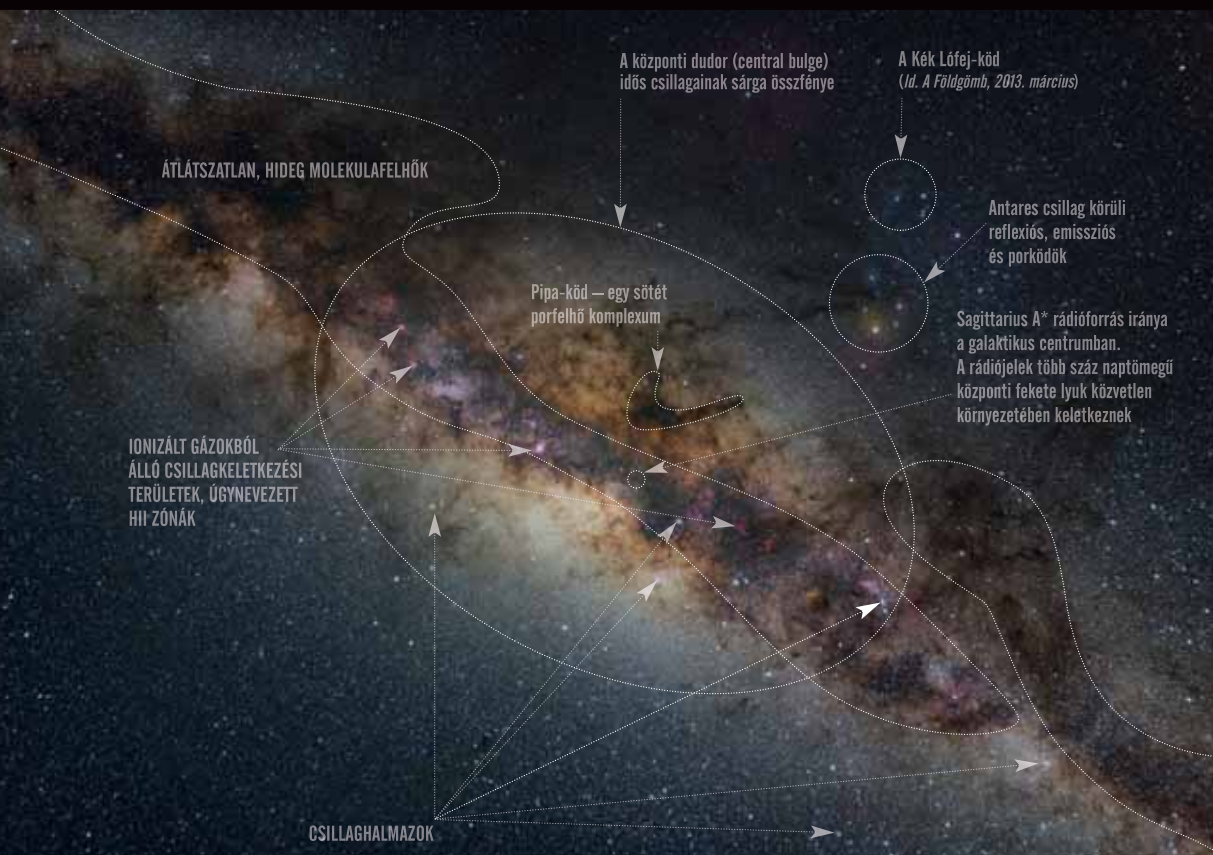
Az ókori görögök e jelenséget Galaxiasz Küklosznak, azaz Tejgyűrűnek nevezték el. Mitológiájuk szerint Zeusz felvitette az Olümposzra a halandó Alkménétől származó fiát, a csecsemő Héraklészt, és ott alvó asszonya keblére helyezte. Ahogy a gyermek mohón szopni kezdett, Héra felébredt, és letaszította magáról a gyűlölt porontyot, miközben teje az égre fröcskölt, s azóta is egy széles sávként dereng.

A Tejút valódi fizikai jelenségének megértéséhez Galileo Galilei tevékenysége döntő módon járult hozzá. Az olasz csillagász 1609 telén az emberiség történetében elsőként emelte az égre távcsövet, majd az elkövetkezendő időszakban egy sor csodálatos felfedezést tett. 1610-ben kezdetleges optikájú távcsövével csillagokra bontotta a Tejutat, vagyis az addig diffúz fénylésnek látszó jelenségről kiderült, hogy az valójában csillagok sokaságának összeolvadó fénye. 1781-ben William Herschel az égbolt csillagainak térbeli eloszlását vizsgálta azzal a céllal, hogy kiderítse a Tejútrendszer valódi alakját. Bár akkoriban csak nagyon korlátozott kozmikus távolságmérő módszerek álltak rendelkezésre, az

A TEJÚT CENTRUMA

A NYILAS CSILLAGKÉP IRÁNYÁBAN

A felvételt **PAPP ANDRÁS** készítette 16 mm-es halszemobjektívre szerelt Canon EOS 550D fényképezőgéppel, Namíbiából, a déli égbolt alól

angol tudós a csillagok fényességének segítségével mégis fel tudta vázolni a Tejút térbeli szerkezetét. Megállapította, hogy a csillagok egy lapos korongot képeznek, a középpontjában sűrűbben, a pereme felé ritkábban. Felismerte Napunk korongon belüli excentrikus elhelyezkedését, és ezzel megingott az akkor korszerűnek számító heliocentrikus világbkép, ami a Napot helyezte a Míndenség középpontjába.

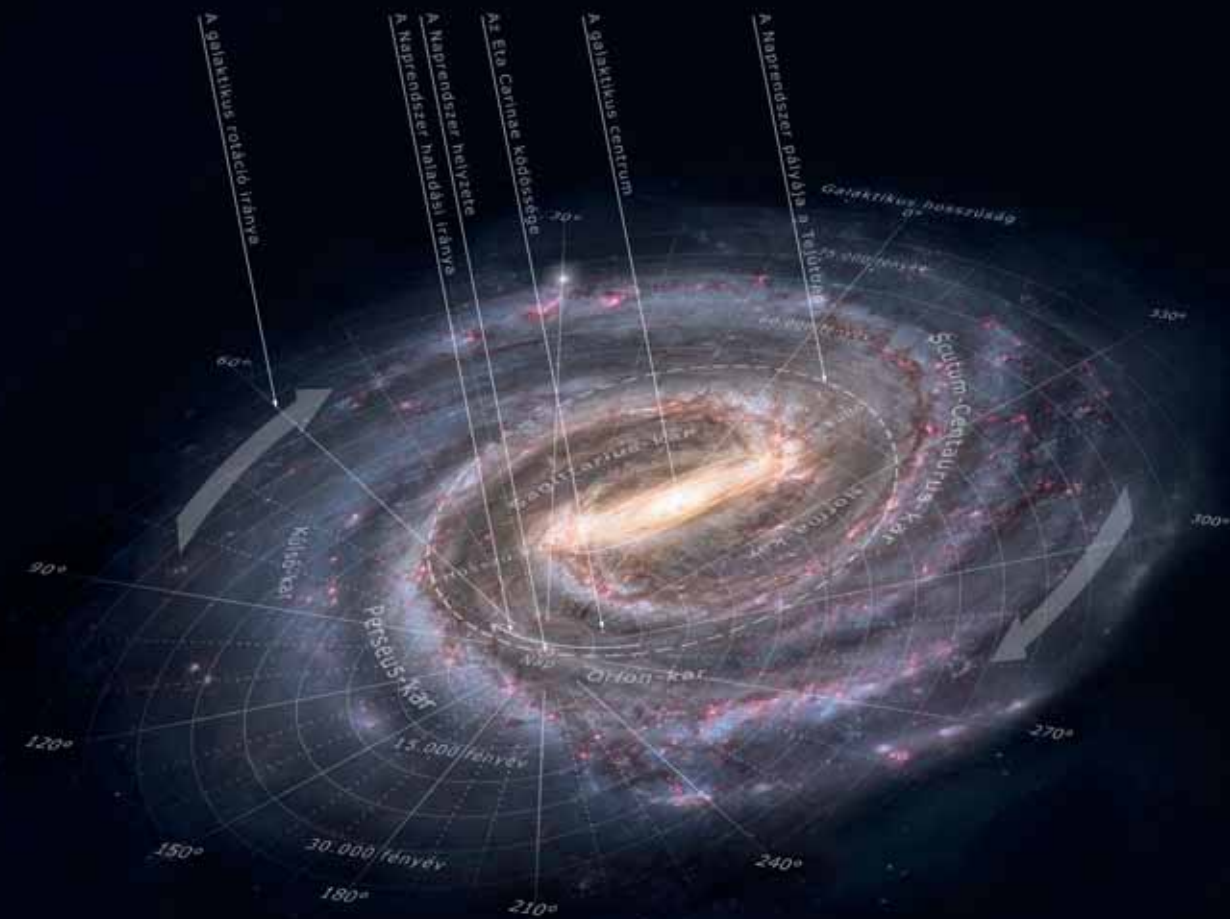
Elképesztő méretek

A Tejútrendszer ma elfogadott képét a 20. század tudósai alakították ki. A fejlődő mérésztchnológiának köszönhetően a 30-as években felismerték más, távoli csillagvárosok jelenlétét, és meghatározták a kozmikus távolsághálát is. A „Galaxiasz Küklosz” egy lett a többmilliárdnyi galaxis közül.

Infravörös spektrumtartományban és rádiótarományban dolgozó távcsövekkel, valamint pontos csillageloszlás-mérésekkel megállapították, hogy a

Tejút spirálgalaxis. Benne 200–400 milliárd csillag alkot egy, az emberi ésszel szinte felfoghatatlan, 100–120 ezer fényév (6,3 milliárd Nap–Föld-távolság) átmérőjű, lapos korongot, ami a középpontjában, a Nyilas csillagkép irányában kidudorodik. A kitüremkedésben a Sagittarius A* (ejtsd: Sagittarius A csillag) jelű rádióforrást, a galaxisunk középpontjában lévő szupermasszív (nagy tömegű) fekete lyukat azonosították a csillagászok. Ez a szemünk előtt láthatatlan, ugyanis az optikai látótávolságot a centrum sűrű porfelhői erősen lecsökkentik, így oda csak speciális hullámhosszakon tekinthetünk be.

Bár sohasem léptünk ki a Tejút síkjából, és nem pillantottuk meg más látószögéből (ehhez tudományos-fantasztikus filmekben látott űreszközökre lenne szükség), tudjuk, hogy négy fő spirálkarja van. A karok egy, a központi dudoron áthaladó, 27 ezer fényév hosszú, egyenes szakasz, az úgynevezett küllő végpontjaiból indulnak ki. A küllő körül egy gázfelhőkből és csillagokból álló gyűrű ta-

lálható, ahol intenzív csillagkeletkezés zajlik. A fiatal csillagcsoportosulások által kirajzolt spirálkarokban a gáz- és porfelhők összesűrűsödnek, így csillagok születnek bennük.

Különleges alkotóelemek

Galaxisunk tehát nem csak csillagokból áll. Tömegének 5%-a a csillagfényt jellegzetes, sötét sávokban elnyelő anyagból épül fel, melyből – rózsaszínes ködpamacsokra emlékeztető hidrogénfelhőkben – évente 3-5 napnyi csillag születik. Az is bizonyos, hogy a Galaxis tömegének nagyobb része láthatatlan: az úgynevezett sötét anyagban koncentrálódik, ahogyan az a többi galaxisnál is tapasztalható. Végso soron az egész látható Univerzum tömegének egynegyede a rejtélyes sötét anyagból áll, a látható anyag csak 4-5 százalékát teszi ki. A maradékot a még sokkal rejtelmesebb sötét energia, azaz egyfajta tiszta társítóerő képezi, amely eltávolítja egymástól a galaxisokat.

A Tejút, bár évmilliárdok óta létezik (kora a legidősebb csillagai alapján 13 milliárd esztendő), és a megfigyelők előtt évezredek óta változatlanak tűnik, lassú mozgásban van. Minden égitestje – legyen az fiatal csillaghalmoz, kozmikus porfelhő, vagy akár saját Naprendszerünk – a tömegközéppontja körül kering. Ez a mozgás észrevétlen, sebessége azonban óriási. Naprendszerünknek egy teljes kör megtétele a Tejútban 1 kozmikus évbe, azaz 226 millió földi évbe telik – mindeközben pedig észrevétlenül 1 millió kilométert utazunk óránként.

A Tejút képe tehát, amit ebben a percben, életünkben, vagy a mai történelmi korszakban látunk, pillanatfelvétel csupán. Galaxis-otthonunk – mint minden jelenség az Univerzumban – örökké változó rendszer.

SZÖVEG: SÁNTHA GÁBOR, WWW.MCSE.HU
FRANCICS LÁSZLÓ, WWW.PTES.HU

NAPFÉNY, STRAND

Bár a környéken kőolajlelőhelyek is akadnak, ez mégis gyógyhatású fürdőzés. A parajdi sóvidék erősen sós iszapfürdői évszázadok óta jótékony hatásokról ismertek, és ma már felújított, felhasználóbarát formában mártózzhatunk meg a sűrű lében. Bizarr, de egészséges: különösen előnyös ízületi és izombántalmakban, valamint, nőgyógyászati gyulladásos betegségekben szenvedők számára.

A helyes használathoz álljon itt néhány általános fürdőjavaslat Meyr Ignác 1863-as, Borszék fürdői című művéből.

„Tartózkodjunk minden megerőltető munkától, minden életgondtól és más kellemetlen befolyásoktól, hogy a gyógyhasználat zavartalanul folytathasson.

A fürdésre legkellemesebb idő délelőtt 9-12-ig, reggeli után egy-két órával. Délután is lehet fürödni, de csak az emésztés tökéletes bevégeztével, ebéd után 3-4 órával. Kétszer napjában olyanok fürödhetnek, kik különben elég erősek lévén nem nagyon pozsogások és a fürdés nem idéz elé bennük nagy változást.

Fürdés előtt minden kedélyi fölindulás és testi fölhevülés gondosan kerülendő. A vízbe csak akkor kell belemenni, ha a tüdők csendesesen lélekeznek, s bemenet előtt a fejet, karokat és mellet szivaccsal jól meg kell vizezni. ....Nem kell bevárni a fürdőben a testnek annyira meghűlését, hogy ajak és orr megkéküljön, az arc színe megváltozzék és a fogak kocogjanak, hanem azonnal ki kell jönni a fürdőből...”

KÉP: KERÉKES ISTVÁN

BIZARR SZÉPSÉG

HA ESZÜNKBE JUTNA, HOGY MI LENNE, ha feltalálnák az illatos újságot, bizonyos témákat a szerkesztők biztosan nem engednék megjelenni. A sárkánykontyvirág (*Draunculus vulgaris*) portréja határozottan ezek közé tartozna. Rendkívül látványos és dekoratív növény, elviselhetetlen szaggal.

Virágai a 130 cm hosszúságot is elérhetik, de leggyakrabban „mindössze” 40-50 cm-esek. Ezzel Európa egyik legnagyobb virága, helyesebben virágzata, mert a kontyvirágféléknek torzsavirágzatuk van. Virágzatát bárnyosan fénylő, bíborfekete buroklevél veszi körül, ami az alsó részén tömlőszerűen kiszélesedik. A virág egyetlen szépséghibája az a gyomorforgató dögszag, amivel döglegyeket

csalogat magához. A legyek a buroklevél csúszós felszínéről a virág belsejébe esnek, ahonnan csak a megporzást elvégezve tudnak szabadulni. Szerencsére azonban a növény mindössze egyetlen napig áraszt kellemetlen szagot!

A sárkánykontyvirág a Földközi-tenger keleti medencéjének lakója, de kevésbé szagos változatait kertekbe is ültetik. Leggyakrabban árnyas szurdokvölgyek termékeny talaján találkozhatunk vele. Különösen kedveli a kecskék által legelt és trágyázott termőhelyeket, a legelő jószágok azonban messze elkerülik e rendkívül mérgező növényt. Felvételünk a krétai Therisso-szorosban készült, ahol különösen gyakori.

SZÖVEG ÉS KÉP: JAKAB GUSZTÁV

DÖGLÉGY NAPOZIK
a kontyvirág levelén

A SÁRKÁNYKONTYVIRÁG SZÁRA
jellegzetesen tigriscsíkos (balra)

BALAKLAVA

A HALÁL ÁRNYÉKÁNAK VÖLGYE

1854. október 25. A krími háború sorsdöntő csatája az angol könnyűlovasság tragikus támadásáról, pusztulásáról lett híres-hírhedt. A többfelvonásos csata utolsó epizódjában az Angliában sem igazán népszerű Cardigan gróf félreértelmezett, esztelen parancsot hajtott végre – sértődötten és elvakultan. Balaklava térségében a könnyűlovasság katonáit egyenesen nekivezette az orosz ágyúknak. Azok pedig lőttek, ahogy csak bírtak, s az egyre szorosabbra zárt, előrenyomulásra parancsolt egységeknek csak töredéke élte túl az öngyilkos hadmozdulatot. A csatának két akkori mű is emléket állított, s ezek együtt különösen nagy hatást gyakoroltak a kor Angliájára: Lord Alfred Tennyson költeménye, A könnyűlovasság támadása és Roger Frenton fotója, A halál árnyékának völgye.

Frenton hónapokon át követte fotósszekerével,

lővontatású sötétkamerájával a hadmozdulatokat. Ő volt az első, a nagyközönséget az események nyomán szinte azonnal elérő haditudósító, akinek melankolikus, szemlélődő fotográfiái súlyos háborús tragikumot hordoznak. A hazatérte után kiállított több mint 300 fotója hihetetlen kordokumentum: bár statikus felvételek, de kiválóan mutatják a harcok, ill. a háború embertelen közegét.

Frenton ugyanakkor – a véges mennyiségben magával vitt, törekeny üveglemezre is tekintettel – gondosan ügyelt a hatásos beállításokra, a kiváló kompozíciókra. Világhírű minimalista képén a könnyűlovasságot elpusztító ágyúgolyók mindent megmagyaráznak és mindenkit elborzasztanak. Ám a lövedékek jelentős részét a kiürült hadszíntéren Frenton és segédei átrendezték, szétpakolták a tervezett képmezőn: az út menti mélyedésből pél-

FOTÓ: EXTERRA

ROGER FRENTON
HARCTÉRI
FOTÓSSZEKERE
A bakon Frenton
társa, Marcus
Sparling ül

A BALAKLAVAI-ÖBÖL
LÁTKÉPE

A „HALÁL ÁRNYÉKÁNAK VÖLGYE”

– a csatatér híres fotója az átrendezett ágyúgolyókkal...

... és az eredeti állapot (lent)

dául jócskán felpakolták a kitaposott, tisztább te-
trepre is, s így még drámaibb látványt értek el.

Napjainkban a balaklavai völgy békésebb, ám
korántsem érdektelen hely. A kopár mészkőterepbe
mélyen benyúló öböl fölött genovai eredetű erődto-
rony őrökdi (a panorámakép innen készült), az
öbölkijárat szemközti oldalában tengeralattjáró-bázis
kijárata sötétlik. De működik az öbölben mészkő-

bánya, vasúti teherpályaudvar, személykikötő és
visszafogott üdülőközpont is. Hasznosítása – ha-
sonlóan a Krím félsziget látványos partvidékének
zöméhez – komplex, pedig közel egy évszázada Le-
nin még más terveket szőtt. „A Krímet népüdülvővé
kell fejleszteni” – mondta 1920. december 21-én.

SZÖVEG ÉS KÉP: NAGY BALÁZS

HOTEL BERGHOF TAUPLITZALM

SOMMERHIT 2013 – 2013. MÁJUS 25 - SZEPTEMBER 22.

4 NAP – 3 ÉJSZAKA

Félpanzióval (büféreggeli, 3 fogásos vacsora),
1 x szauna + infrakabin.
Gyermekek a szülők szobájában:
6 év alatt ingyenes, 14 éves kor alatt –50%

€ 126 / fő

8 NAP – 7 ÉJSZAKA

Félpanzióval (büféreggeli, 3 fogásos vacsora),
3 x szauna + infrakabin.
Gyermekek a szülők szobájában:
6 év alatt ingyenes, 14 éves kor alatt –50%

€ 280 / fő

5 ÉJSZAKA – 4 NAPOS SOMMERCLOU-KÁRTYÁVAL

Félpanzióval (büféreggeli, 3 fogásos vacsora),
2 x szauna + infrakabin.
A nyári „Sommerclou-kártya” belépést
biztosít 14 különféle kirándulólhelyre
Salzkammergut területén!
www.ausseeerland.at/sommerclou
Gyermekek a szülők szobájában:
6 év alatt ingyenes, 14 éves kor alatt –50%

€ 232 / fő

3 ÉJSZAKA – RAFTING ÉS TÚRÁZÁS

Félpanzióval (büféreggeli, 3 fogásos vacsora),
1 x szauna + infrakabin
1 x raftingtúra, 1 x vezetett négytavi gyalogtúra
Tauplitzalmon.

Családi raftingtúrával*
(Enns) € 165 / fő

Sport raftingtúrával*
(Salzach) € 179 / fő

Gyermekek a szülők
szobájában: 6–15 év között € 98 / gyermek

* Kisbuszos transzport igényelhető a raftingtúrára (max. 8 személy)

NYÁRI AKTÍVPROGRAM TAUPLITZALMON 2013 CSOPORTOKNAK 20 FŐ FELETT

A program részleteivel kapcsolatban érdeklődjön az alábbi elérhetőségeinken!

Gyermek és ifjúsági csoport
(szállás többágyas szobákban) € 188 / fő

Felnőtt csoport € 235 / fő

Foglalás és információ: Tömösvári László

Telefon: +43-3688-2325

Mobil: +43-664-385-9773

Honlap: www.berghof-tauplitz.at

E-mail: info@berghof-tauplitz.at

Fák. Zöld mező. Tisztás. Nyugalom. Csicsergő madarak. Az egyetlen megfigyelhető mozgás a túrázók érkezése. Aztán eljön a nyár. Balról behajt néhány kamion. Fura vasakat hoznak. Mind többen jönnek, egyre különlegesebb dolgokkal. Épületeket szállítanak és sajátos áldozati oltárokat. Egyszer csak megszólal a zene, és mintha valami mágnes húzná őket, áramlanak az emberek. Az oltárok előtt több ezren lejtik rendhagyó áldozati táncukat. Kivetkőznek magukból. Kívülről legalábbis úgy tűnik. Belül pedig olyan, mintha a zene tartaná össze őket. Pedig valami más. Közös vágy – a szabadságra...

FESZTIVÁLIA

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: KÁLLÓ PÉTER

A hétköznapokban talán öltönyben-kosztümben dolgozó, nagyrészt 20-30 éves fiatalok nyárra ledobják az átlagos sűrű gúnyját. Szakadt rövidnadrágot és tornacipőt húznak, sátrakba költöznek az áldozati oltár – a Nagyszínpad – körül. Elfelejtik a hétköznapi gondokat. Csak egy nyár van! A jövő figyelmet sem érdemel.

Fesztivál-lét

Fesztivállálatokká változnak. A legtöbbjük nyaralás helyett választja ezt. Ez a nyaralás. Öt-hat fesztivál egy nyáron. Csajok, pasik. Élvezetek. Utkeresés a szabadsághoz. Túl a hétköznapi élet korlátain és szabályain, a munkahelyi preszszúrán, a megfelelési kényszeren. Ilyenkor csak le kell kapcsolni a villanyt, és előjöhet a dzsinn a palackból...

A fesztiválvárosok pedig ügyesen fedezik fel a szabad lét igényét. Szinte valódi városokról beszélünk. Polgármester helyett persze fesztiváligazgatóval. Komplettné apparátus dolgozik a szórakozni vágyók szórakoztatásán. Akárcsak egy polgármesteri hivatal. Reggelre eltakarítódik a szemét. Mindig van víz, vagy tiszta papír a fürdőben. A toi-toik kiürülnek, és másnap minden folytatódhat előlről.

A főtéren a nagy áldozati oltár, ahol aktuális világsztárok előtt róhatod le mámoros kegyeledet a zene oltárán.

AZ OLTÁR

A koncertek végén lufik, füst, robbanás mélyíti a fesztiválózóban az élményt. Itt a jubileumi, 20. Volt fesztivál színpadából árad a születésnapiférfi

MÁR NEM CSAK ZENEI, hanem teljes vizuális élményt is kapunk (Sziget, 2012)

Ilyenkor csak le kell kapcsolni a villanyt, és előjöhet a dzsinn a palackból...

Még a térbeli szerveződések is egy városéhoz hasonló. A főtéren a nagy áldozati oltár, ahol aktuális világsztárok előtt róhatod le mámoros kegyeletedet a zene oltárán. Körülötte kisebb „kápolnák” és a kiszolgálóhelyiségek. Kávézók, kocsmák a napközbeni szórakozáshoz. Néha mozi. Gondolatébresztő (vagy néha inkább -beindító) beszélgetések az egyik pódiumon. Kis bolt, ahol bevásárolhatsz. Szappant, tusfürdőt, zsemlet, felvágottat, meg azt a fontos, színes-világító valamit, amit majd este önfeledten a fejeden fogsz hordani, hogy kítúnj a tömegből.

A biztonságra a helyi rendőrség (szekuriti) figyel. Itt tényleg ők a rendőrök, a végrehajtó szerv. Nagyobb hatalommal, mint maguk a tényleges rendőrök, ott, kint, valahol a közeli városban. Rutinosan állnak hozzád, elnézik, ha ködös a te-

A biztonságra a helyi rendőrség (szekuriti) figyel. Itt tényleg ők a rendőrök, a végrehajtó szerv. Nagyobb hatalommal, mint maguk a tényleges rendőrök, ott, kint, valahol a közeli városban.

NAPPAL A MÁSNAPOS TÖMEG AZ ÁRNYÉKBAN HEVERI KI AZ ESTÉT.
Nincs tévé vagy munka. A szemet az önjelölt zsonglőrök mutatványra köti le

Este pedig megint előbújik mindenkiből a kisördög (VOLT, 2012)

kinteted. Csak pár szabályt kell betartani. Dübörög a Fesztivál City. Aztán amilyen gyorsan felépült, olyan gyorsan el is tűnik. Maradnak a fák, a zöld mező. A rövid ideig még letaposott fű. Egy év pedig megint, ciklikusan előbújik a semmiből, mint valami évelő létforma.

Hiszen létezik. Él. Lüktet. Észrevétlenül megszületett egy új létforma.

Gyökerek

1969. A világban néhányan megunták a túlszabályozott társadalmat, és megvalósították a 20. század legnagyobb hatású forradalmát.

Woodstock. Akkor még csak egy színpad, egy hétvége, harminckét fellépő. A zene és a béke egy rövid pillanata. 500 ezer ember. A helyi hatóságok kétségbeestek. 800 rendőr próbálta felügyelni a hatalmas tömeget, de nem volt rá szükség. Nem történt semmilyen botrány és rendezavarás. (Ami persze annak is köszönhető, hogy a fogyasztás mellett engedélyezték a kábítószer-árúsítást is.)

A hippik olyan dolgokról beszéltek, melyek megváltoztatták az emberiség gondolkodásmódját. Szabad szerelem. Szabadság. Béke. Egymás szeretete, odafigyelés. Ne háborúzz! Felnyitották az emberek szemét a saját magukban rejlő ösztönök megértésére.

Michael Lang, Joel Rosenman, John Roberts és Artie Kornfeld: hittek abban, hogy az utolsó pillanatban tett örült erőfeszítéseik nyomán végül minden összeáll, és sikerülhet az, amihez manapság egy teljes év módszeres előkészületeire van szükség. És végül a résztvevők példa nélküli események részesei voltak. Mint például, amikor a gitár valaha élt legnagyobb virtuóza, Jimi Hendrix játszott augusztus 17-én este a félmillió közönségnek... S a rendkívüli hangulatot azóta is sokan próbálják megidézni. Ez volt minden mai fesztivál

JACK KEROUAC ÚTON CÍMŰ KÖNYVE KULTIKUS HIPPI-IRODALOM

Ma már leginkább mobiltelefonok mellett és műfüves party-stégek hever belőle kelleként egy-egy példány, szponzorok felirata, szilikonos dekoltázsok és plasztik fesztivál-fizetőkártyák között (Balaton Sound, 2012)

A hippik olyan dolgokról beszéltek, melyek megváltoztatták az emberiség gondolkodásmódját.

Szabad szerelem. Szabadság. Béke. Egymás szeretete, odafigyelés. Ne háborúzz! Felnyitották az emberek szemét a saját magukban rejlő ösztönök megértésére.

Elképzelhető, hogy itt születnek a mai fesztivál-korszak kultikus művei (Sziget, 2012)

megteremtője és bölcsője. Számtalan olyan pillanat katalizátora, melyek illékonyak, de a résztvevő lelkek magukban őrzik.

A hatvanas évek zenei forradalma a Doorsszal, Bob Dylennel, a Beatlesszel (akik egyébként távol maradtak Woodstocktól, mert azt gondolták, hogy egy Monterrey-ben tartott korábbi fesztivál gyenge utánpótlása lesz majd), vagy Janis Joplin és a kultikus, nemrég elhunyt Ravi Shankar váltotta ki a szabad-elvű hippikultúrát.

Ezt követte a hetvenes-nyolcvanas évek kettőssége, mely a szabad világ felszabadulása (pl. Rolling Stones) és kiégése (punkforradalom: Sex

Pistols) és a szocialista éra elzártságán belül párhuzamosan folyt (hazánkban: Európa kiadó, Kontrol Csoport, Trabant), s kicsúcsosodott és összeért a kilencvenes évek MTV-generációjában: Kurt Cobain és a Nirvana, a Stone Temple Pilots, Pearl Jam, Red Hot Chili Peppers. Ekkor jelentek meg az első óriásfesztivál-sorozatok, köztük a hazai Sziget. Ám mindezekre leginkább a nomád szó illene – legalábbis a mai helyzethez képest. Egy-két színpad, néhány kocsma, közösség.

MEZÍTLÁB A TÖMEGBEN

A szabadság egyik igazi szimbóluma. Egy piszkos női láb a társadalmi normákban teljesen elfogadhatatlan, itt mégis szexi és kívánatos (Sziget, 2012)

ROSSZULLÉT ELLEN IS HATÉKONY!

A hőségben vízszugárral hűtik a résztvevőket

Fesztiválipar

Ma a fesztiválvárosban akár xboxozni is tud a szórakozni vágyó közönség. Civil szervezetek valamilyen multicéggel karöltve tolják le torkunkon a gondolataikat – valami agyament közösségi játék keretén belül.

Ma már koktélospoharakból szürcsöljük a metált, divatból hordanak a fiatalok punkfrizurát és elektromos zenei alapokkal stimuláljuk a rock and rollt.

Odafigyelünk magunkra, nem fetrengünk a sárban, megélve az érzéseket. Ma boldogságból iszapbirkózunk, hogy lássa mindenki a közösségi oldalakon, milyen szabadok vagyunk.

A hippimozgalmak üzenete megfakult. Maradt a szabad szerelem. Ma már evidens, hogy több száz fellépővel találkozik az ember. Készen kapjuk a kultúrát. Fogyaszthatóvá vált a hippigeneráció vagy Kurt Cobain üzenete: „Azt hiszem, túl nagy árat kell fizetnünk néhány felejthetetlen pillanatért.”

Ma már koktélospoharakból szürcsöljük a metált, divatból hordanak a fiatalok punkfrizurát és elektromos zenei alapokkal stimuláljuk a rock and rollt.

Ám ez nem feltétlenül baj

Az alap gondolat megmaradt. A szabadság és a boldogság utáni vágy. Szabadnak lenni jó – vagy jó ezt elhinni. És hol-máshol hihetnénk el mindent, ha nem ott, ahol a szabályok látszólag megszűnnek? Ahol rengeteg szexi csaj és jó pasi vesz körül minket? Ahol az emberek mosolyognak? És ilyenkor úgy érezzük, valami történik?

Ezért van az, hogy a magyar fiatalok 50-60%-a fesztiválózni jár nyaralás helyett vagy mellett. A hazai népesség 5-6%-a pedig megfordult már ilyesfajta nagyobb rendezvényen. És persze e számok egyre növekednek.

Néha menekülés jelleggel, néha mintha turistaként utaznánk külföldre. Rengeteg nemzetiséggel ismerkedhetünk meg, kinyithatjuk csakráinkat a világra

Ezért van az, hogy a magyar fiatalok 50-60%-a fesztiválózni jár nyaralás helyett vagy mellett.

A hazai népesség 5-6%-a pedig megfordult már ilyesfajta nagyobb rendezvényen.

KONDITEREM A FESZTIVÁLON

Itt nem az izmaidat edzed, hanem az egódat. A hölgyek pedig a viájpí megfelelő részlegén sminktanácsokat kaphatnak (Balaton Sound, 2012)

MÁR VANNAK OLYAN FESZTIVÁLOK IS HAZÁNKBAN, melyeknek kifejezetten a külföldiek a célközönsége. Elsősorban számukra megfizethető az árszínvonal, és célzottan nekik szólnak a programok. De például a Szigetre is több ezren érkeznek különvonatokkal csak Hollandiából, és a helyszínen saját sztár-DJ-ik szórakoztatják őket

felé. Mindenki kiengedheti a fáradt gőzt, hogy aztán a nyár végén újjult erővel, új élményekkel csapjon bele a szürke hétköznapi világba, ami nélkül nem is tudna élni.

De a szabadságkép szépen lassan, nyárról nyárra változik a fejekben.

Gondoljuk végig, mi lenne, ha ez nem csak a nyáron át tartana?! Ha a szabadon őrlő fesztiválgépezet, a szakrális, 21. századi oltárok valahol a világban egész évben várnák és szippantanák be a fiatalok vagy idősebbek sokaságát? Ha nem csak résztvevőként, hanem állampolgárként élhetnél Fesztiváliában? Ha otthonra lelnél egy szabad világban? Ha nem a munkát, a karriert vagy a ménkü nagy képernyős tévét választanád? A mosógépet, a kocsikat, a CD-lejátszókat, vagy a fix kamatozású jelzálogkölcsönt? Az agylágyító kvízzjátékokat?

Ehelyett munkád lenne a szórakozás, fellépőként vagy takarítóként? (Vagy mindkettőként.) Mostani életedből kiindulva, milyen szegmensbe illenél egy utópisztikus fesztiválvilágban? Nem hagysz nyomot, pusztán csak boldog vagy egész életedben. Vajon az ember egyáltalán képes erre?

De a szabadságkép szépen lassan, nyárról-nyárra változik a fejekben.

NEM LEHET ELÉG KORÁN KEZDENI: a jövő generáció fesztiválózója
(Volt, 2012)

A boldogság színes szappanbuborékja
(Sziget, 2012)

„Válaszd az életet, válaszd a munkát, válaszd a karriert, válaszd a rohadt nagy tv-t! Válaszd a mosógépeket, kocsikat, CD-lejátszókat és elemes konzervnyitókat! Válaszd az egészséget, az alacsony koleszterinszintet és a fogászati ellátást, válaszd a fix kamatozású jelzálogkölcsönt, válassz első otthonot, válaszd meg a barátaidat! Válassz szabadidőruhát és hozzá illő sporttáskát, válassz egy háromszobás lakosztályt részletre egy ócska sorházban! Válassz DIY-t, és kérdezd meg egy vasárnap reggel, hogy ki a fene vagy! Térülj el egy fotelban, és nézd a lélekölő, agypusztító tv-s kvízzjátékokat! Tömd tele a szádat ócska, szemét ételekkel! Válaszd a végén a rothadást! Pisálj utoljára egy szárnalmas otthonban, élj pusztán zavaró körülményként rohadék kölykeid számára, akiket azért nemzettél, hogy magadat helyettesítsd! Válaszd a jövőt, válaszd az életet! De miért akarnék ilyesmit csinálni? Úgy döntöttem, hogy nem választom az életet.” – (Trainspotting) ☺

A MAGAS-ATLASZ, FELÜLRŐL

⊕ SZÖVEG: VANICSEK LÁSZLÓ
KÉP: LÁSZLÓ PÉTER

**Ez az emelkedő sose akar véget érni.
Rövid két napon belül már másodszor.
Száz lépés a légzés ritmusában,
aztán rövid pihenő a síbotra támaszkodva,
ismét száz lépés, újra pihenő.
A törmelékkel borított hegyoldalon hiába
keresem a legfőbb pontot, még mindig
nyoma sincs. Pedig jobbkézről már látszik
a csúcs két orma közötti bevágásba felvezető,
meredek jégfolyosó, aminek még a legalján,
a beszállás előtt sikerült hágóvas nélkül
alaposan elcsúsznom a csonttá fagyott
havon, éppen bele egy jéggel kitöltött,
meredek vízmosásba**

Marokkó 4000

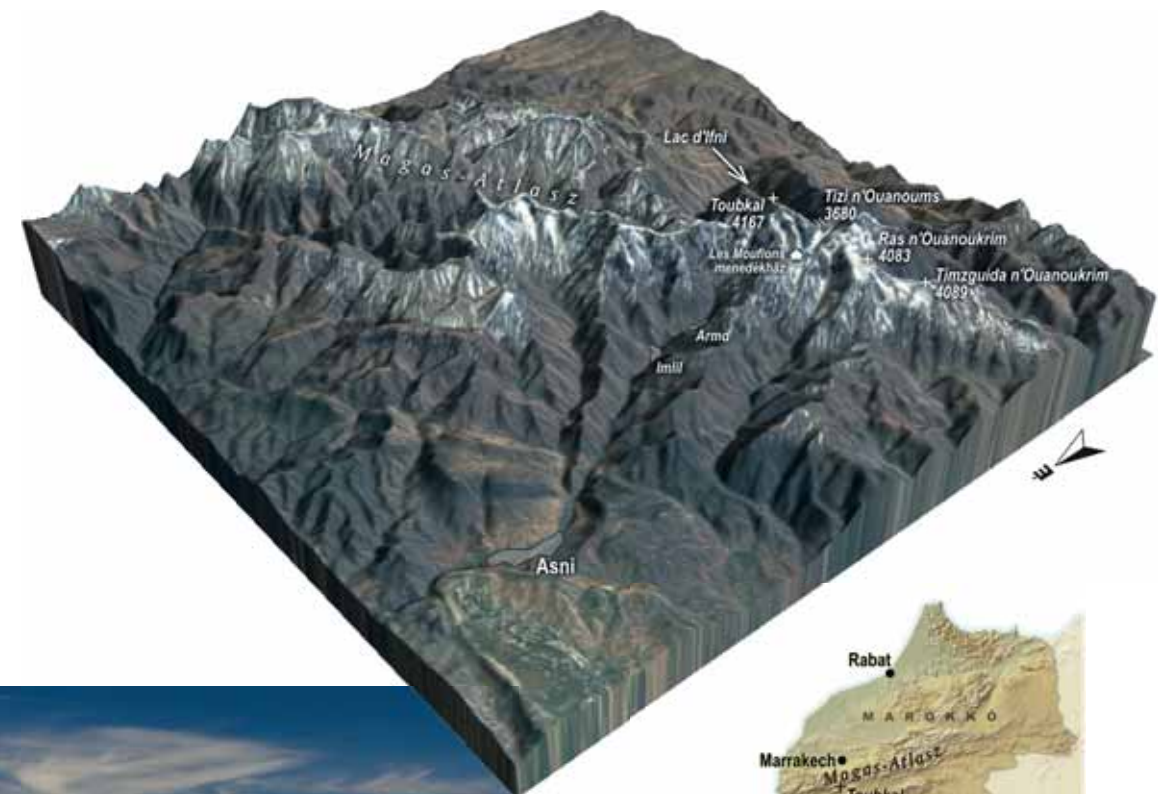
Némi tipródást követően döntök: ha már komolyabb sérülés nélkül sikerült megúszni a dolgot, akkor jobb a békesség..., vagyis – némi kerülővel – nekivágok a keleti pilléren át vezető „normál” sziklaútnak. Először a Ras n'Ouanoukrim (4083 m) kettős csúcsára, hogy azon keresztül érjem el az igazi célotmat, a Timzguida n'Ouanoukrim (4089 m) sivatag fölé tornyosuló, nagy sziklatömbjét.

Oldalt már látszik a Timzguida kőlapokkal és jéggel fedett teteje, így a Ras csúcsa sincs túlságosan messze a fejem fölött. Ez akár igazán lelkesítő is lehetne, de a kicsúzás után még mindig fáj a térdem, no meg persze a szívem is az elmulasztott jégmászás miatt. Végül pedig ez a kötőmelék. Valóban, ez egyáltalán nem tartozik az igazán lelkesítő dolgok közé. Ahogy persze az se, hogy Péter, Tamás és Attila mégiscsak felmászott a jégfolyosón – nélkülem.

De most itt mászok, száz lépés, pihenő, újabb száz lépés, és így tovább. Valahogy mégiscsak haladunk.

Ráadásul két nappal ezelőtt egy hasonlóan történelmes emelkedőn egyszer már felküzdöttük magunkat: akkor a Jebel Toubkalra (4167 m), az Atlasz-hegység és Észak-Afrika legmagasabb csúcsára. Mert Szabolcs barátunk úgy döntött, hogy nem elég az utolsó, országúton elérhető településről, Imlil faluból (kb. 1700 m) első húzásra felkapaszkodni a Mouflon menedékházhoz (3200 m), hanem rögvest másnap reggel nyomás a Toubkalra a Nyugati-teknőn át, hátha elromlik az idő, elfogy az elszánás, vagy történik valami, ami veszélyezteti a minimális eredményességet...

És bár az útvonal nagyjából igazán tetszetős, a csúc alatti hegyhát már sose akart véget érni, ott sem. Mintha a földkerekség valamennyi sziklatör-

LÁTKÉP A JEBEL TOUBKAL (4167 m) CSÚCSÁRÓL DÉLNYUGAT FELÉ

A csúcsok balról jobbra:

Timzguida n'Ouanoukrim (4089 m),
Ras n'Ouanoukrim (4083 m), Akioud (4035 m).
Előtérben a Toubkal nyugati csúcsa (4031 m)

melékét oda hordta volna össze a Fennvaló. De mégse, mert a másik felét meg alighanem itt, a Ras alatt rakta össze! Ha azonban valami mégis maradt, akkor azt meg elvitte a Tátrákba, haza. No akár-hogy is, legalább otthonosan érzem magam.

A Toubkalra persze ezzel együtt is érdemes volt felmászni, részben, mert a legmagasabb, vagy mert a tetején van egy olyan csúcsjelző fémváz, amihez foghatót még sose láttam, meg persze a lenyűgöző kilátás okán, de ezúttal kivételesen azért is, mert azon a napon még eljegyzési helyszín is volt...

Jubileumi magaslatok

Történjen bármi, az igazi és tiszteletbeli geológusok 20. évfordulós hegymászása már nem zárulhat szép eredmény nélkül! Ez a túrasorozat ugyanis 1995-ben eredetileg azzal a céllal született, hogy a téli vizsgaidőszak vége és a tavaszi szemeszter kezdete közötti héten az ELTE hegyek iránt komolyabban érdeklődő geológushallgatói téli körülmények között jobban megismerkedjenek a Kárpátok legszebb hegyvonulataival. A dolog egy Retyezát-

túrával kezdődött, aztán a következő években különféle Magas-Tátra-, Radnai-havasok-, Bucsecs-, Jezer-Papusa-, Szebeni-havasok-, Páring-túrákkal folytatódott.

Új színt akkor kapott a sorozat, amikor a „nomád kirándulások” helyét komolyabb téli hegymászások vették át a Pirin, a Nyugati- és az Alacsony-Tátra főgerincén, majd jöttek a téli Keleti-Alpok: a Venediger-csoport és az Ötz-völgyi-Alpok.

A 20. alkalomra nem is maradt időnk méltó célpontot keresni, mert egy novemberi estén jött a telefon: február elején lehetőségünk lenne elutazni a marokkói Marrakechbe olyan áron, amennyiért Záhonyig se visz el oda-vissza a vonat, azonban 24 órán belül döntenünk kell... Ezt az ajánlatot meg egyszerűen lehetetlen volt visszautasítani, így tegnapelőtt egyszer csak fenn álltunk Afrika egyik tetején, tizennégyen.

Mégpedig igazi téli körülmények között, mert a közkeletű hiedelmekkel szemben az Atlaszban télen igazán tél van. Hideg, hó meg jég. Ez persze nem gátolja az apró, helyi margarétát abban, hogy egy nap-sütötte, védett sziklamélyedésben ilyenkor is kivirágozzék, de ez inkább kivétel, semmint szabály.

**A JEBEL TOUBKAL (4167 m) TÖMBJE
A RAS N'OUANOUKRIM CSÚCSÁRÓL**
Háttérben, északra felé
a Magas-Atlasz távolabbi vonulatai húzódnak
(balra)

**PIHENŐ A N'OUANOUKRIM-HÁGÓ (3750 m)
fölötti gerinc egyik sziklatornjának tövében**
(jobbra)

Éltető Atlasz

Az Atlasz bármennyire is délen fekszik, elég magas ahhoz, hogy ebben az időszakban – megfelelő csapadékjárás esetén – vastag hó fedje be a 3000 m fölötti hegyeket, és a hó csak késő tavasszal, nyár elején olvadjon el.

A hegység így sokmillió ember életét könnyíti meg a tőle északra fekvő területeken. Részben perze azért is, mert sziklavárként tornyosul a kíméletlen szaharai környezet határán, másrészt azonban azért, mivel a róla lefolyó kiterjedt patak- és folyórendszerek abban az időszakban is vízzel látják el a Mediterráneum peremén fekvő területeket, amikor az esőt hozó felhők amúgy messze elkerülik a térséget. Marrakech városában például – amit a berberiek fővárosaként is emlegetnek – manapság legalább egymillió ember él.

Ám az olvadékvíz délre, a Szahara irányába is éltető útra indulhat, erre is vezetnek vízmosások és völgyek. Patakjaik időszakosak, ám késő tavasszal, főleg áprilisban komoly áradások is megindulhatnak a sivatag irányába. A leghíresebb vádi, a Draa-völgy folyója néhány napra akár Tisza-méretűvé is duzzadhat, hogy aztán vize elszivárogjon a Szahara mélyén (ahol felszín alatti vízáramlásként tovább él).

Ahogy a vizet kapó sivatag tuareg lakosságának agyagházai a szaharai vádiknál és oázisokban koncentrálódnak, úgy az Atlasz vidékén élő berber közösségek különleges, semmi mással össze nem téveszthető stílusban emelt falvainak is a víz a legfontosabb szervezőereje. A hegyekből lefolyó patakok magasabb részén mesterséges oldalcsatornákat vezetnek a vizet, és a zsilipeken keresztül in-

**A LEGFELSŐ, ÚTTAL ELLÁTOTT
BERBER TELEPÜLÉS, ARMDI (Kb. 1950 m),
ami éppen egy hajdani gleccser végmorénájára épült.
A házak egyszerűek, de belülről otthonosak**

**CHAMHAROUCH FALUBA (Kb. 2250 m)
MÁR NEM VEZET ÚT, CSAK EGY ÖSVÉNY
A SZURDOK MEREDEK OLDALÁN**
Ennek ellenére a helyi kecskepásztorok
a francia mellett angolul is jól beszélnek...
(balra)

nen táplálják a völgyek oldalában fekvő földparcellákat és vezetik a vizet a meredek hegyoldalakra szorosan egymás fölé és alá ragasztott házakhoz is. A berber falvak ettől olyan látszatot keltenek, mint valami furcsa kaptárrendszer, amit – az öntözési zónában – éles, vízszintes vonallal határolva keretez a zöld növényzet, fölöttük pedig csak szárazságtűrő bozóttal pettyezett, kopár hegyoldalak emelkednek. Még feljebb pedig az égetető csúcsok, telente fehéren és büszkén.

Sivatagperemi hegyvilág

Az Atlasz maga több vonulatban, 2500 kilométer hosszúságban húzódik az Atlanti-óceántól egészen Tunéziáig, párhuzamosan a Földközi-tenger déli partvonalával. Az erősen meggyűrt hegyvonulatok a szerkezeti mozgások, majd eljegesedések folyamán, valamint a nedves periódusok eróziója és

a száraz körülmények igen erőteljes kőzetaprózódása során nyerték el mai formájukat.

Az eljegesedés persze leginkább a hegylánc nyugati részén emelkedő Magas-Atlasz területét érintette. A magasabban fekvő völgyekben sok helyütt tisztán láthatók az egykori hatalmas gleccserek után hátrahagyott oldalmorénák, a völgyek fenekén heverő óriási sziklákon a jég által végzett kíméletlen csiszolások nyomai. Sőt, az Imlil fölötti Armd nevű település egyenesen a Toubkal-hegycsoport északi völgyrendszerének alján lévő végmorénasáncra épült!

Am nemcsak a száraz Szahara peremén magasodó, hófödte hegyek látványa, a sivatag és magashegység közvetlen találkozásának hangulata a különleges, hanem a Magas-Atlasz élővilága is több szempontból teljesen egyedi. Az alsóbb régiók cédrus- és fenyőligeteit az alpinövezetben bennszülpött jellegű cserjék és füvek váltják fel, amelyek a védtebb és a fentről szivárgó víz miatt nedves völgyhajlatokban óriási tömegben borítják a hegyoldalakat. Tavasszal ezek a helyek gyönyörű virágoskertté változnak, ahol a botanikus hegymászó – a magas hegyormok hívogató látványa ellenére is – valószínűleg eltéveszti az útirányt.

Am most tél van, és nemcsak a növények, hanem az állatok is pihennek. A fauna nem hival-

kodó: pár rovar, amit a hűvös napsütés előcsalt a fényre, sovány kecskék kisebb csoportjai, amelyekről utóbb kiderül, hogy egy még soványabb berber pásztor terelgeti, két holló, melyek némi hulladék reményében néha felrepülnek a legmagasabb hágók környékére, vagy egy kis énekesmadár, amelyik a menedékház teraszán koldul kenyérmorzsák reményében.

Följebb a növényzet is egyre szegényesebbé válik, és nagyjából 3500 méter fölött – télen legalábbis – már csak sziklák, hó meg jég található. És persze a magas ég.

Teljes a kép

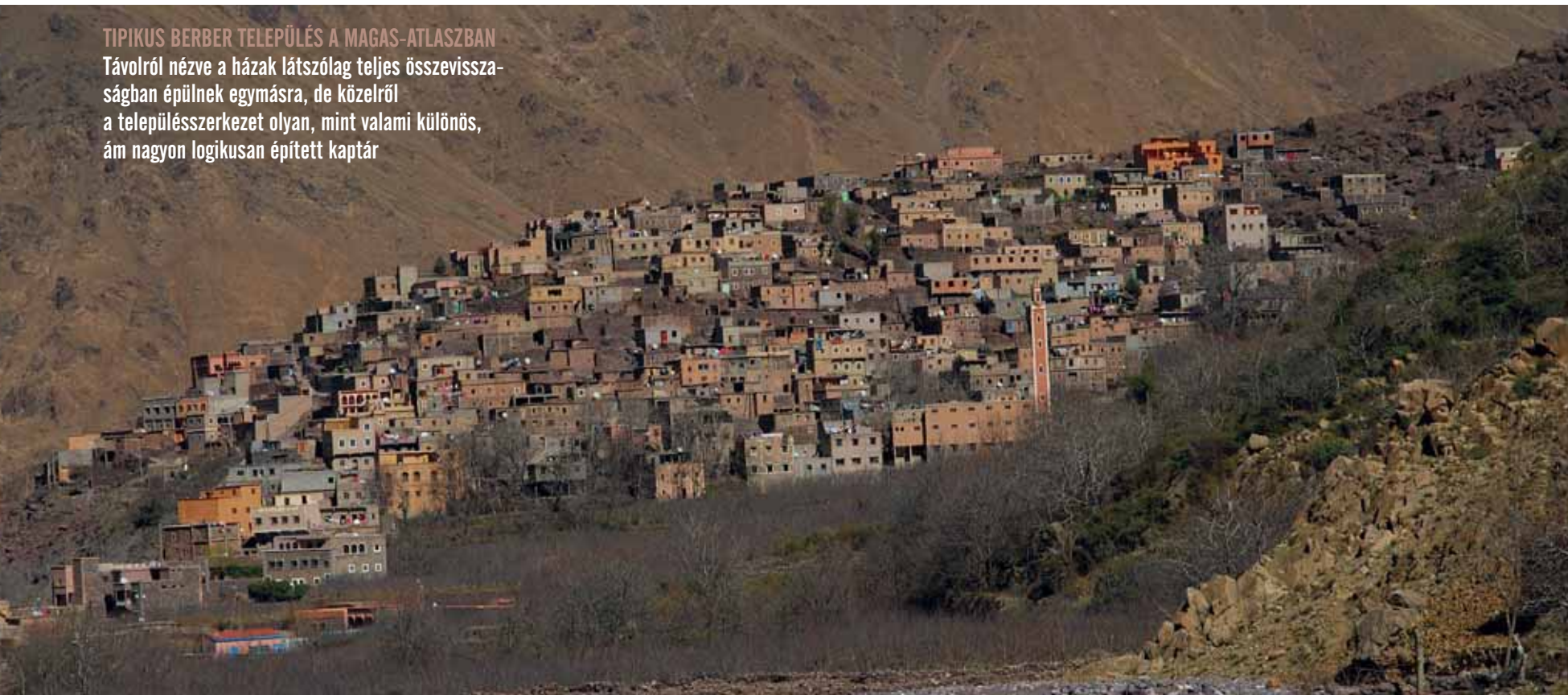
A Ras n'Ouanoukrim csúcsa persze azért még nem egészen az ég. Csak majdnem.

És a törmeléklejtő végén, a ki tudja, hányadik száz lépésen túl már lassan fent vagyok a tetején. Mögöttem a mélységbe fagyott völgy, aztán a következő hegygerinc, azon túl pedig még mélyebben, egészen lent a sivatagi oldalon, jó 2 kilométerrel a talpam alatt eltűnik a Lac d'Ifni, a lazúrkék tó. [Ahová nagyon jó lenne lemenni, de erre ezúttal nem lesz idő. Egy csaknem négyezres hágón vezet az ösvény a túloldalra, de aztán vissza is kellene még

TIPIKUS BERBER TELEPÜLÉS A MAGAS-ATLASZBAN

Távolról nézve a házak látszólag teljes összevisszaságban épülnek egymásra, de közelről a településszerkezet olyan, mint valami különös, ám nagyon logikusan épített kaptár

A KOPÁR HEGYOLDALAKKAL HATÁROLT VÖLGYEK ALJÁN
– ahol az öntözés lehetővé teszi a megtelepedést – mindenütt épületek kisebb-nagyobb csoportjai állnak

jönni, ugyanazon a hágón át. (Vagy esetleg röpke 500 kilométer kerülőt tenni, a sivatagon át...)]

Marad hát legvégül a Timzguida irdatlan sziklavára, ahová a Ras csúcsa alatti sekély hágóból lassan mégiscsak fölmászom, és ahonnan most belenézhetek a nagy sivatagba, már amennyire a hegyek fölött gyülekező pára ezt lehetővé teszi. Odalent, a mély völgyeken túl egy üres és kopár fennsík nyúlik szinte a látóhatárig, amit a Siroua (3305 m) vulkáni hegytömbje koronáz. A fennsíkon elszórtan számtalan kisebb vulkáni kúp emelkedik, és e sötét sziklával és fagyott hóval fedett, nagy hegytömb tetejéről a mélyben elterülő halott táj látványa annyira valószínűtlen, mintha egy teljesen ismeretlen és lakatlan világban járnék, egymagam.

Sok csúcson álltam már, de ilyen furcsa világot még sosem láttam, ennél pedig nem is kell több, azt hiszem. Ráadásul az Atlasz túloldalán, északon vár még egy másik különlegesség, Marrakech városa is, amihez fogható hely szintén nincs több, még hasonló sem.

De az már egy egészen másféle történet... ☺

⊕ SZÖVEG: SOMFAI KARA DÁVID

SZIÚK ÖRÖKSÉGE

Sziú-rezervátumok

SZERTEFOSZLOTT ROMANTIKA

Itt fekszenek a rokonaim – mutat tollakkal, szalagokkal díszített botjával a sírokra a könnyes szemű, öreg sziú. A tömegsírban százötven test maradványai pihennek, örök mementőjeként annak a fagyos decemberi napnak, mikor 1890-ben amerikai katonák mészároltak le itt egy falut, hogy egy közel negyvenéves háborúskodás végére tegyenek pontot. Az életben maradt őslakosoknak egyenes út vezetett a rezervátumokba, amiket azután hosszú ideig el sem hagyhattak. Kik voltak ők, mielőtt fegyvert fogtak, és mivé lettek mára a leszármazottaik?

Az indiánregények hamiskás romantikájától és sokszor súlyos tárgyi tévedéseitől „fertőzöten” egyre jobban fűtött a vágy, hogy utánajárjak a valódi sziú hagyományoknak és a sziúk mai életének. Az Indianai Egyetem vendégszeretét élvezve több rezervátumot is felkerestem, végül a nyugati sziúkat kezdtem behatóbban tanulmányozni Dél-Dakota két legnépesebb rezervátuma, a Rosebud és a Pine Ridge területén. Választásomat segítette Kevin Costner klasszikusa, a Farkasokkal táncoló (Sunk-mánitu-thánka ob wacsí), mely a lakhoták között játszódik, és sziú nyelven is beszélnek benne.

FOTÓ: SOMFAI KARA DÁVID

BÖLÉNYFEJES OLTÁR EGY MODERN SZIÚ MEDICINE-MAN FARMJÁN

Az egykori tanfelügyelő öregkorára visszatért szülőföldjére, az Oglála (Pine Ridge) rezervátumba, ahol „hobbiindiánoknak”, azaz fehér látogatóknak tart sziú szertartásokat. Az oltáron a látomáskeresésről visszatért „hobbiindián” szalagjai és dohányzacskó-áldozatai is láthatók

BÖLÉNYVADÁSZ INDIÁNOK
A 18. században az elvadult spanyol lovak, a musztángok az egész prérin elterjedtek. A sziúk súnka-wakhannak, „szent kutyának” hívták a lovat, melynek segítségével csakhamar számos sziú törzs költözött ki a prérire, ahol a bölénycsordákat követve vadásztak. Ők lettek a thí-thunwan vagy teton törzs, mely prérilakót jelent. Számos más őslakos nép is így tett (crow, cheyenne, arapaho, blackfeet, comanche, kiowa)

A BADLANDS (ROSSZFÖLD)-VIDÉK AZ OGLÁLA (PINE RIDGE) REZERVÁTUM ÉSZAKI HATÁRÁN HÚZÓDIK

A végtelen préri fűtengerét megtörik a ritka, de heves esők barázdálta dombok.

A különlegesen szabdalta táj sok látogatót vonz, de akárcsak a Black Hillst, ezt a területet is kiszakították a sziú rezervátumokból (előző oldalpár)

A sziú törzseket először francia források említik a 17. században mint az északi odzsibwa törzsek elenségeit. Hét nagy törzsük közül az erdőlakó keleti sziúk a mai Minnesota vidékén éltek, a középső sziúk a Missouri folyó mentén telepedtek le, míg nyugati rokonaik, a titonok igazi prérilakók lettek, akik a Missouritól nyugatra elterülő államok végtelen síkságain vándoroltak. A bölény volt éllemük fő forrása, és az állat bőrével takart sátor – a thipi – volt lakóhelyük. Magukat „valódi embernek” (ikcse-wicsasa) hívták, saját és szövetséges törzseiket pedig dakhótának nevezték – innen származik a két mai Dakota állam neve is.

Az amerikai katonák 19. századi inváziója előtt már lényegesen átalakult a sziúk élete. Fontos szerepet játszott ebben, hogy délről, a spanyol gyarmatok területéről az apacsok és kiowák közvetítésével a préri törzseihez eljutott a ló, melyet a sziúk szent kutyának neveztek el. Hasonló nyelvi leleményel utaltak más, számukra titokzatos dolgokra is: a puskát szent vasként, az alkoholt szent vízként emlegették.

A nagy mészárlás

Az amerikai katonák a polgárháborút követően, a 19. század hatvanas éveinek második felében ólalkodtak be a sziúk lakta vidékre, hogy az Oregonba vezető út mentén erődöket emeljenek. A vadászmezőiket védő sziúk eleinte sikerrel tántorították el céljuktól a terjeszkedni vágyó fehéreket, de mikor azok a Fekete Hegy vidékén aranyra

bukkantak, az őslakók sorsa megpecsételődött. Az indiánok között végrehajtott vérengzéseiről híres Custer lovasezredét 1876-ban Ülő Bika (Tháthánka Íjotake) és Vad Lovú (Tha-súnka Witkó) vezetésével a sziúk még mind egy szálig lemészárolták ugyan, de ezt követően nagy léptékű mozgósítás indult ellenük. A hadsereg megszállta a vidéket, a Fekete Hegyet elkobozták, a lakhotákat pedig a Nagy Sziú Rezervátumba kényszerítették. De a bosszú ezzel még nem ért véget: 1889-ben a nyugati sziúktól újabb területeket vettek el, és a Missouri („Iszapos folyó”) mentén újabb öt rezervátumot alapítottak. Közben a bölénycsordákat szinte teljesen kiirtották, így az indiánok már az USA élelemsegélyeire szorultak. A Kanadában bujkáló Ülő Bika is visszatért éhező népével.

A század végén egy indián messiás Szellemtánc terjedt el a sziúk között. A jövődőlés szerint a tánc hatására visszatérnek a meghalt rokonok és a kipusztított bölénycsordák, míg a fehér ember (wasicsu) mind eltűnik. Az USA hadserege a táncot fenyegetésnek fogta fel, és ennek ürügyén meggyilkolták Ülő Bikát (Vad Lovút már korábban, a Fekete Hegy megszállásakor kivégezték), majd délre menekülő Szi-thánka táborát a Sebesült Térd (Csankpe Ópi) folyó mellett bekerítették. Mikor a férfiak lefegyverzése közben lövés dördült, a hadsereg kegyetlen mészárlásba kezdett, nem kímélve a tábor nőit és gyermekeit sem. Csak páran éltek túl azt a napot. A 120 éve lezajlott vérfürdő ma is érezteti hatását, és a folyó nevének hallatára még a sziú gyerekeknek is könnybe lábad a szeme.

Sziú-valóság

Tizenöt órás autózás után végre megpillantom a Missouriit – itt kezdődik a lakhóták földje. A folyó túloldalán a táj is átalakul: ameddig a szem ellát, zöldellve hullámszik a préri fűtengere. Tábla hirdeti: „Isten hozta a Rosebud Rezervátumban, a sziúcsán-hgu sziúok földjén”.

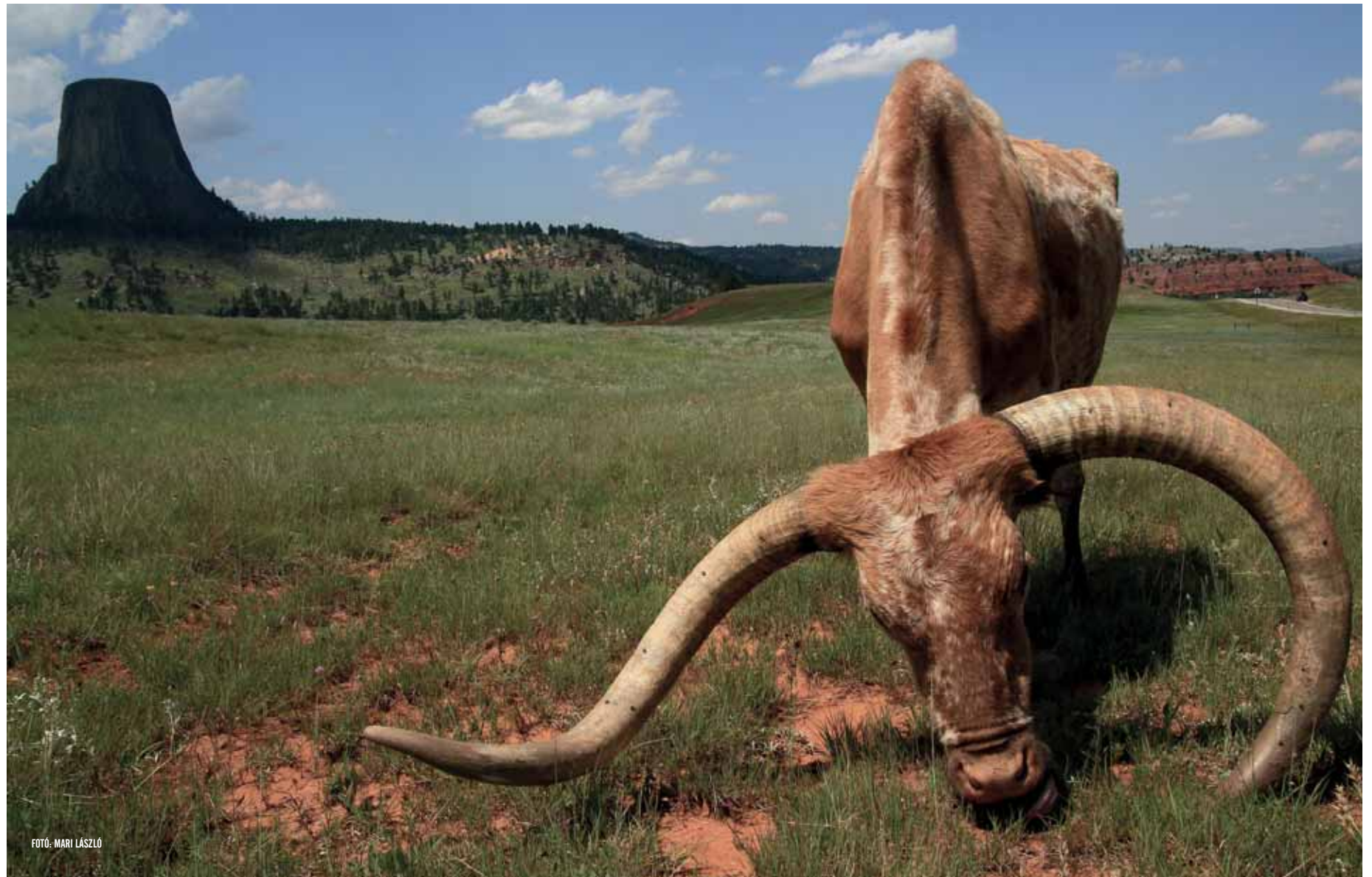
Első utam St. Francisbe vezet, itt élt Eugen Buechel német származású jezsuita pap, aki nemcsak megtanulta a sziúok nyelvét, de szótárt is szerkesztett, és sziú legendákat is összegyűjtött. A nevét őrző helytörténeti múzeum igazgatónöje, Marie Wánczag-kté („Rögtön Gyilkol”) ad nekem randevút. A rettenthetetlen őstól származó családnév dacára a sziúok legtöbbször angol nevet használnak, indián nevüket – ha van – külön szertartáson kapják. Marie-t nem kell sokat faggatnom a sziú vallásról, mert mélyen hisz az ősök szellemének erejében, és örömmel beszél róla. Egyik unokáját nemrég avaták sámánná, vagy ahogy erre mondják, „szent emberré”. Mikor megkérem, hogy vigyen el magával egy szertartásra, semmi biztossal nem kecsegtet, de megígéri, hogy észben tartja kívánságomat.

A rezervátum központja, Mission felé tartva sokkoló, a harmadik világ képét idéző látvány fogad. A sziúok itt egyszerű faviskókban vagy vagonokban élnek, az elhanyagolt utakat roncsautók szegélyezik. Azt út mentén Wisdom Corner („Bölcsességsarok”) felirat hirdeti az egyik helyi ivót, ahol néhány láthatóan ittas, öreg sziú poharazgat. A lerobbant házak között kócos, fekete hajú gyerekek szaladgálnak. A sziúok jó része kivénhedt autókkal közlekedik a falvak, tanyák között, de ami ennél is meglepőbb, a vidéki Amerikában szinte ismeretlen jelenség, hogy sokan gyalog járnak. Ismerem statisztikákat a 80%-os munkanélküliségről és mindenről, ami ezzel jár – bűnözés, alkoholizmus, kábítószer-élvezet –; mindezt saját szemmel látni mégis megdöbbentő. Bűnügyekben ráadásul csak az FBI nyomozhat, ezért sok eset kivizsgálatlanul marad.

Missionban aztán újra szembesülök a mai sziú-valósággal. Az utcákon részeg indiánok kéregetnek, és egykor bölényhúson élt nép nagy része mára kórosan elhízott az olcsó gyorséttermek kínálatától. Az utcán nem hallani sziú szót, a helyiek többsége csak angolul beszél. A nyelv az 1950-es évek óta haldoklik, mára a lakosságnak csak tizede beszéli, ismerőinek átlagéletkora pedig 65 év. A helyzetet nehezíti, hogy indián nyelvű könyvek, újságok nincsenek, de a rádió és a tv sem sugároz műsort anyanyelven. Figyelembe véve, hogy az USA-ban közel kétszáz őshonos nyelv létezett a 20. században, amiből mára alig 10 maradt, nem sok jót remélhetünk; akár 20-30 éven belül kihalhat a sziú nyelv. Hiszen ma is jóformán már holt, csak a szertartásokon él tovább.

BÁR A FÜVES MEZŐSÉGEK JELENTŐS RÉSZÉNEK MA IS FELTÖRETLEN, döntően már nem bölények legelnek rajta, hanem nemesített haszonállatok, itt épp egy texasi longhorn marha (háttérben a Devils Tower vulkáni sziklája)

FOTÓ: MARI LÁSZLÓ

Megtisztulás

Épp Erdoes Richard, magyar származású emigráns sziú vallásról szóló könyvét forgatom, mikor Marie telefonál, és újságolja, hogy másnap elvisz egy szertartásra Spring Creekbe!

A falucska lakói kicsiny faházakban élnek, ahová gyakran tízen is beszüfolódnak az „együtt lakó rokonok” (thi-óspajé). Így mondják, mert a családra nincs is külön szavuk. A Piros Madár névre hallgató sámán viskója is csak egy a sok közül, mi viszont ide jöttünk. A házikót övező ligetben, egészen pontosan egy ágakból készült és pokrócokkal letakart kunyhóban fontos sziú tisztító szertartás, az inípi veszi kezdetét. Az anyaméhet szimbolizáló, közepén tűzhelyet rejtő építményben félmeztelenül, kisanadrágban ülnek a résztvevők. A sámán vizet locsol a tűzhelyen felforrosodott kövekre, amelyek az őseket jelképezik. Megcsap a forráság, pedig a szertartás még el sem kez-

dődött. A kunyhó farácsáról különféle színű szalagok lógnak alá. Először hallom a sziúok dallamos nyelvét, ahogy a sámán hívja szellemeit. Magával ragad a szertartás ereje, és a tűzhely mellett kuporogva a vak-sötétben áhítattal énekelem a sziúok ősi dalait. A préri bátor népével, a sziúkkal idézzük a szellemeket, és közben „újjászületünk” Földanyó (Uncsi Makhá) méhében. Örömmel veszem észre, hogy nem teltek hiába a nyelvtanulásba ölt hónapok, mert jól értem az imádság szövegét. A szertartás végén elszívunk egy pipadohányt. A dohányzás szent dolog volt az amerikai őslakosok között, a békepipa fogalma azonban sajnálatosan tévesen került be a köztudatba. A szent pipa ugyanis szakrális eszköz, amit imádkozásra használnak. A prériin élő törzsek úgy tartották, hogy aki a pipával imádkozik, utána biztosan igazat beszél. Ezért szívták el egykor a pipát a kormány képviselőivel, bár azok a szent pipa ellenére rendre becsapták az őslakosokat, hogy megszerezzék földjeiket.

FOTÓ: SOMFAI KARA DÁVID

A szertartás végeztével csatlakozom a sámánhoz, aki zelnicemeggyfa gyökeréből főtt teát kortyolgat, míg a többiek inkább valamilyen dobozos üdítővel hűsítik magukat. Amikor az egyik énekes megtudja, hogy magyar vagyok, elárulja, hogy nővére egy magyarhoz ment hozzá, aki már 33 éve él a rezervátumban, és St. Francis indián iskolájában volt tanító. Az évek alatt maga is félig sziú lett, és már három sziú feleséget is „elkoptatott”. Ha kíváncsi vagyok a történetére, keressem fel az asztalosműhelyében – javasolja az egykori sógorom.

Másnap az asztalosműhelynél senkit sem találok, viszont a faluban már áll a júniusi Nap táncra szánt fa, egy színes szalagokkal díszített, földbe ástott nyárfa, mely meglepő hasonlóságot mutat a mi májusfánkkal. A szent fát azért állítják, hogy azt körbetáncolva jussanak el az imák a szellemekhez. Búcsút intek a Szicsán-hgu Rezervátumnak, hogy a másik nagy sziú csoporthoz, az oglála törzshöz is ellátogassak.

Túlélőmesék

Útközben teszek egy kitérőt a híres Csankpé Ópi (Sebesült Térd) temetője felé, az 1890-es nagy mézárulás emlékhelyére.

A 19. század végére az ötmillió őslakosnak alig huszada élte túl a gyarmatosítást, és a megmaradt indiánok is kis híján a bölények sorsára jutottak a járványok, háborúskodás és módszeres népirtás nyomán. És mindez itt ért véget, ennél a dombnál, ahol

a sírokon a négy égtájat (szélirányt) jelképező fekete, piros, sárga és fehér szalagokat lengeti a szél.

Csankpé Ópi eredeti templomának – ma már egy másik épület áll a helyén – érdekes története van. A telepések megjelenését követően jezsuita papok érkeztek ide, azzal a nem titkolt céllal, hogy a sziúkat keresztény hitre térítsék. Sokan ezért még sziú nyelven is megtanultak, hogy saját nyelvükön győzzék meg az indiánokat Isten létezéséről. Eugen Buechel is közéjük tartozott, akinek halála után Paul Manhardt atya gondozta hagyatékát. Manhardt éppen a Buechel által gyűjtött indián meséken dolgozott a templom falai között, amikor 1973-ban újra véres események helyszínévé vált a temető. Az Amerikai Indián Mozgalom aktivistái oglála sziú férfakkal karöltve megszállták a falucskát, hogy tiltakozzanak a kormány által kijelölt törzsi vezető személye ellen. Az FBI azonnal körbevette a falut, de az indiánok nem tágtottak, és végül több mint két hónapon át tartották megszállás alatt a véres tragédia színhelyét. Az állóháború során az FBI golyói két halálos áldozatot követeltek. Marlon Brandót éppen ez időben jutalmazták Oscarral a Keresztapában nyújtott alakításáért, s a színészlegenda – így fejezve ki tiltakozását a történetek miatt – egy apacs lányt küldött el maga helyett a díjátadóra, ahol a fiatal indián egy kiáltványt olvasott fel, botrányba fullasztva a filmes eseményt.

A mesék kézírata a csodával határos módon élte túl a véres napokat, s maradt meg a lakhóta szájhagyomány felbecsülhetetlen emlékeként.

MANAPSÁG MÁR A SZIÚK SEM LAKNAK CSÚCSOS SÁTRAKBAN, THÍPIKIBEN, de nyáron még látni lehet egy-két darabot a faházak mellett. Bennük összejöveleket, szertartásokat tartanak. A sziúkat a 20. század elején rezervátumokban telepítették le, boronaházakban kellett lakniuk, és az ügynökségük területét még csak el se hagyhatták. Így ért véget a nomád életmód (balra)

A SZIÚK EGY RÉSZÉ MA TURISTASZUENÉREK GYÁRTÁSÁBÓL ÉL, MELYEKET AZ IDE VETŐŐ FEHÉR LÁTOGATÓK VESZNEK MEG

A jávorszarvas agancsán a művész neve is olvasható: Sinté Wanblí, „Sasfark”, a szicsán-hgu törzsből. Maguk az indiánok ma leginkább az átlagos-funkcionális amerikai divat szerint öltözködnek: T-shirt és jeans

A temetőben sziú családdal futok össze, a barátságos, ám kissé ittas apával rögtön szóba elegyedem. Mindenáron próbál lebeszélni Pine Ridge-i látogatásomról, ahol nemrég két áldozata is volt a rivális bandák villongásainak. A fiatal sziú „harcosok” ugyanis manapság bandákba verődnek, és az afroamerikai gengszterkultúra stílusjegyeit majmolva, bölény és fehér ember híján többnyire egymást ölik.

Mártogatás

Pine Ridge határában járok, itt működik a Szent Rózsafüzér jezsuita misszió. Az általuk működtetett kulturális központban Myrtle, egy hagyományos sziú nevelést kapott hölgy fogad. Egyik bácsikája híres hejókha – egyfajta sámán –, akik egykor kintüntetett tagjai voltak a prérilakó törzsek társadalmának. Úgy tartják, kivételes erejüknek köszönhetően mindent fordítva érzékelnek. A fagyos, téli szélben meg se kottyán nekik félmeztelenül ro-

FOTÓ: MARI LÁSZLÓ

hangálni, és képesek a kezüket a forrásban lévő vízbe mártani, mert azt hidegnek érzik. Myrtle nagybátyja épp most készül a hejókha tánra sors-társaival.

A közösség bizalmatlanul fogad, de Myrtle bácsikája lenyugtatja a kedélyeket. Egy kis domb mögött kört alakítottak ki a négy szent iránnyal, a szokásos fekete, sárga, fehér és vörös zászlókkal. A kör közepén egy fazék forró víz rottyog a tűzön, amiben már feltették főni a korábban megnyűzött négy kutyakölyköt. A sziúk szemében a kutya – akárcsak a ló – szent állat, de e vallási szertartások alkalmával feláldozzák, és húsából rituálisan fogyasztanak. A megfőtt kutyahúst álarcot öltve körbetáncolják, majd a forró vízbe mártják kezüket, és először az összegyűlt emberekre locsolnak a forró vízből. A szertartást hívják fazéktáncnak is, de igazi neve hejókha wózepe, azaz mártogatás. Mind a szétfröcskölt forró víznek, mind az áldozati kutya húsának gyógyító erőt tulajdonítanak, ezért sok beteg keresi fel az ilyen szertartásokat a jobbulás reményében.

Indiánturizmus

A misszió iskolát is működtet – ez a sziú nyelvoktatás egyik fő bástyája. Hamar az iskolamester apjához irányítanak: Basil Csanté-t'inzá (Bátor Szív) amolyan polihisztor. Örömmel fogad közeli tanyáján, ahol jóval fiatalabb fehér feleségével él. A hetvenes éveiben járó indián igazi playboy, többször nősült, és kizárólag fehér nőket vett el. Nyugdíjasfejjel tért vissza ősei földjére, ahol csakhamar ő is sámánna lett. Manapság főleg ezzel foglalkozik, igaz, nem saját népe szellemi üdvéért küzd, hanem a turisták kegyeiért.

A sziúk szertartásai – különösen a Nap-tánc – ma ezeket vonzanak a rezervátumokba a világ minden tájáról. A Nap-táncot egykor évente egyetlen alkalommal tartották meg, manapság az évi ötven sem ritka. Sokan ellenzik, de a legtöbb helyen a fehér naptáncosokat szívesen fogadják, mert nemcsak elvégzik a szertartás körüli nehéz munkákat, de szép pénzt is fizetnek a részvételért.

Basil is fehérre „szakosodott”. Most is éppen négy wasicsut visz fel a dombra látomást keresni.

A TÁNCMULATSÁGOKON DOBOLÓ CSOPORTOK SZOLGÁLTATJÁK A ZENÉT
A táncter körül fedett gyűrű húzódik, ez a doboscscapatok működési területe. Mindegyikük egy nagy dobort ül körbe, hosszú dobverőkkel ütik a ritmus, és éles hangon éneklük őseik táncba hívó dalait. Ma a wacsípiken még szépségkirálynő-választást is tartanak

SZIÚ LOVASOK HALADNAK A NYÁRI NAGY TÁNCMULATSÁG (WACSÍPI VAGY ANGOLUL POW-WOW) FELÉ
A cowboykalapos indiánok büszkén viszik az oglála törzs zászlaját, mely egyfajta „függetlenség” jelkép (balra fent)

A sziú vallást követő turisták társaságában valahogy másképp hat rám a szellemhívó szertartás, és mintha a villódzó fények is homályosabbak lennének. A szellemek sem csapnak akkora zajt, mint a kis sziú falucska tanyáján, ahol csak a maguk kedvéért idézték meg elhunyt őseiket.

A szertartás végeztével a fehérek közül sokan a közeli kaszinóba hajtanak, ahol kényelmes szálloda várja őket. Manapság a rezervátumokban gomba módra szaporodnak a szerencsejátékok fellegvárai – nem ok nélkül: ezek adómentes övezetek. A nyomorúságos rezervátumi telepek közelében nem ritka, hogy milliókat vernek el a kaszinók szerelmesei. A törzsi vezetők azzal érvelnek, hogy a játékbarlangok munkát adnak az indiánoknak, és segítenek a rezervátum anyagi boldogulásában. A munkanélküliség azonban így is óriási, és a bevétel zöme sem a rászoruló helyiek zsebébe vándorol. Miközben néhány kaszinótulajdonos indián vagyonokat keres, sok helyi a megtakarított pénzének mond búcsút a pénznyerő gépek társaságában.

FOTÓ: MARI LÁSZLÓ

FOTÓ: MARI LÁSZLÓ

Kőbe vésett sorsok

A sziúk (egykori) földjének két híres látványossága, a Black Hills és a Badlands felé tartok. Mindkettő nemzeti park, a Black Hills (Wind Cave Nemzeti Park) és a közeli Medve-hegy ráadásul szent helynek számít. Az indián legendáriumban a Black Hills a világ közepe, és van itt egy barlang, ahonnan Földanya méhéből az első emberek és bölények előjöttek, hogy benépesítsék a prérít.

A Black Hills legmagasabb csúcsa, a 2208 méteres Hé-haka Szápa (Fekete Szarvas, amerikai neve Harney Peak) azért szent hely, mert névadó sámánjának kilencévesen itt volt látomása. Ám a sziúk számára ez ma egyben keserű hely is: szent hegyük egyik sziklafalába a fehérek négy amerikai elnök – Washington, Jefferson, Rooseveltt és Lincoln – gigantikus arcképét vésték!

Végül a Medve-hegy kopár szikláira is felkapaszkodom. A legenda szerint 1857-ben itt volt a sziúk nagygyűlése, amin a fehérek feltűnését vitatták meg. Később több sámán is felment a hegyre látomást keresni, köztük a híres Ülő Bika is. Manapság is sokan jönnek el ide imádkozni, s magam sem teszek másként: Wakhán-thánka, Nagy Szellem, ne hagyd, hogy a Fekete Hegy népe, a prérík bátor harcosai teljesen eltűnjenek a nagy olvasztótégelyben! És ha a sziúk még el is felejtik nyelvüket, szertartásaik révén éljen tovább bennük őseik látomása! Hécsetu-weló, úgy legyen! ☺

MEGGYALÁZOTT SZENT HEGYEK

Az Egyesült Államokban a Black Hills szikláiba vájt négy elnök (Washington, Jefferson, Rooseveltt, Lincoln) arcképe nemzeti szimbólumnak számít. Egykor Thunkásila Sákpeként (Hat Ős) ismerték a sziúk e szent hegyet, később a Mount Rushmore nevet kapta. 1927–1941 közt készültek a hatalmas szobrok, melyek a sziúk számára a fehér ember arroganciáját jelképezik. A Black Hills hulygatásáért a bíróság végül 106 millió dollár kártérítést ítél meg a sziúknak, de a pénzt sosem vették fel. A Hé-szápa nem eladó. 1948-tól kezdve Korczak Ziolkowski egy másik sziklánál Tha-súnka Witkó (Őrüilt Ló – Crazy Horse) oglála hadvezér szobrát kezdte kivájni. Ziolkowski ugyan 1982-ben meghalt, de családja folytatta a vállalkozást. A sziú hadvezér arca végül 1998-ban készült el. A még napjainkban is csak részben kész projekt vegyes érzelmeket kelt a sziúk körében: egyesek támogatják, mások rossz szemmel nézik, hogy szent hegyeiket szétforgácsolják. Tha-súnka Witkó mellesleg sosem engedte lefényképezni magát, és a szobor ellentétes a sziú értékrenddel

AZ ÁRTÉR A VÍZÉ

AMEDDIG A DUNA NYÚJTÓZIK...

Fáradtan állnak az emberek a gödi Széchenyi-csárda melletti csónakháznál. Dolgoznak a szivattyúk, várfalra emlékeztető homokzsákrendszeren keresztül pumpálják vissza a Dunába a szivárgó vizeiket. A csárda üzemel, bár az alkalmazottak a sörcsapolás mellett folyamatosan söprik a vizet az épületből. Esteledik. A helyiek, köztük képviselő, ifi kajakos, zenész, hidrobiológus, mind a vizet figyelik, hiszen az elmúlt bő évtizedben immár harmadszor tetőzik az „évezred árvize”. Mielőtt hazaindulnánk, valaki megkérdezi tőlem: „Ugye majd erről az árvírről is fogsz írni?” Megígérem, fogok

Értelmes ember nem építkezik ártérre

Ez egy olyan evidencia, amelybe nem nagyon lehet belekötni. A helyzet azonban korántsem egyértelmű. Nézzünk egy történelmi példát! Sokan hallottak már a Helytartói Palotáról a Hajógyári-szigeten. A római építőmérnökök alaposságához kétség sem férhet, mégis hogyan fordulhatott elő, hogy Pannonia legfontosabb igazgatási központját ártérre építették, ahol a legutóbbi árvíz egy egész épületszintet elöntött volna? Vagy egy másik példa: Dunakanyar, Helemba-sziget, Róbert esztergomi érsek nyaralója. Ezt a szigetet minden évben elönti az árvíz: vajon hogyan építkezhetett az ország legfontosabb egyházi méltósága egy ilyen helyre?

A válasz kifejezetten egyszerű: ezek a szigetek az építkezés időpontjában még ármentes területek voltak. De hogyan lehetséges ez? Amikor egyfolytában arról kapjuk a híreket, hogy a kotrások következtében a Duna medre helyenként 1,5-2 méternyit mélyül?... Éppen most kellene e szigeteknek ármentes területté válniuk.

Amióta az ember felhagyott a vándorló életmóddal és állandó településeket hozott létre, elő-

FERENC TÓTFALUBAN LAKIK

Azt mondja, itt mindig is volt elöntés, de ilyen messzire még sosem jött el az ár. Miközben állunk és beszélgetünk, mögöttünk az út egyik pillanatról a másikra víz alá kerül. Néhány perc múlva már az addig száraz területen leparkolt motoromon ülök, és a hasáig ér a víz...

(jobbra)

A SZENTENDREI PAP-SZIGETEN ÉPÜLT NYARALÓKAT ÉS HÁZAKAT TELJESEN ELÖNTÖTTE A VÍZ

Az itt élőket kitelepítették. Ők persze felkészültek az ilyen helyzetekre, mert ártérre építkeztek, de a magas vízállás miatt ekkora károokra nem számítottak

A DUNA HATALMAS VÍZGYŰJTŐJE – medencehelyzetünk kiszolgáltatottá tesz

szeretettel telepedik meg folyópartokon. A letelepedésnél két szempontot vettek figyelembe: egyrészt a lehető legközelebb legyenek a folyóhoz, másrészt az árvizek lehetőleg ne veszélyeztessék az életüket, értékeiket. Régészeti lelőhelyek vizsgálata alapján kiderült, hogy például míg a bronzkori urnamezős kultúra lelőhelyei közvetlenül a folyó mellett helyezkednek el, addig a kora vaskori kultúrák magasabb térszíneken találhatóak. Az őskor embere tehát együtt mozgott a Dunával, telepeik követték az aktuális vízállást. Elsősorban az ármentes lépcsőket, a folyóteraszokat használták megtelepedésre.

E teraszok ugyancsak az éghajlatváltozások maradványai, a folyó szakaszjelleg-változásainak következtében jöttek létre. A teraszanyagok lerakó-

dása a folyó csökkenő munkavégző képességével függ össze. Amikor a vízhozama nőtt, belevágta magát a saját üledékeibe, és az egykori meder szintje teraszként emelkedett az új fölé. Ezek a térszínek voltak régen és ma is a legalkalmasabb helyek a megtelepedésre. Már az ősember is tisztában volt vele: aki ártérre építkezik, „homokra” építi házát, aki folyóteraszra, „kősziklára”.

A Hajógyári-szigeten álló Helytartói Palota építői valószínűleg nem tudták, hogy alig 200 év múlva – éghajlati okok miatt – a Duna szintje olyanira megemelkedik, hogy ki kell üríteniük Pannonia Inferior legfontosabb igazgatási központját. Erre ugyanígy nem számítottak azok a birtokosok sem, akiknek a villáit a régészek térdig érő vízből ásták ki az óbudai Mocsáros területéről.

A CSÓNAK ILYENKOR FELÉRTÉKELŐDIK

Még a térdig érő vízben is hasznos

– Pap-sziget

(balra lent)

TÓTFALU MELLETT SZÉLES AZ ÁRTÉR

és gát is védi, mégis a házak ablakait nyaldossa a víz.

Az emberek csak abban bízhattak, hogy házaik fala elég erős

Ezekről a római korban elárasztott épületekről mindig a Római-part jut eszembe. Valószínűleg az elmúlt száz esztendőben itt is úgy építkeztek a lakók, hogy emberemlékezet óta nem láttak árvizet a parcellázás idején. Mindenesetre most házaik nemhogy ártéren állnak, hanem az árvízvédelmi töltés „rossz” oldalán is, melyet a szakma hullámtérként emleget. Csillaghegy. A töltés (nem gát!) túloldala is ártér, azonban elékerül a „mentesített” szó, azaz elvileg erre az ártérre már nem önthet ki a folyó. Ez azonban egyetlen dologtól függ: a települést védelmező töltés koronaszintjétől (és nem tetejétől), amelyet az eddig mért legnagyobb árvízszint plusz 1 méter biztonsági szintre terveznek. (Ez 1973 óta úgy módosult, hogy a fővédvonalnál a 100 évenként egyszer előforduló legnagyobb árvizeket veszik figyelembe.)

JEGES ÁRVÍZ BUDAPESTEN
a 19. században, a Margit hídról fotózva

**AZ 1838-AS JEGES ÁRVÍZ BORÍTOTTA
TERÜLET A FŐVÁROSBAN**
Az 5. pattantyús ezred által készített térkép (jobbra)

KISOROSZI TELJESEN ELÖNTÖTT HATÁRA

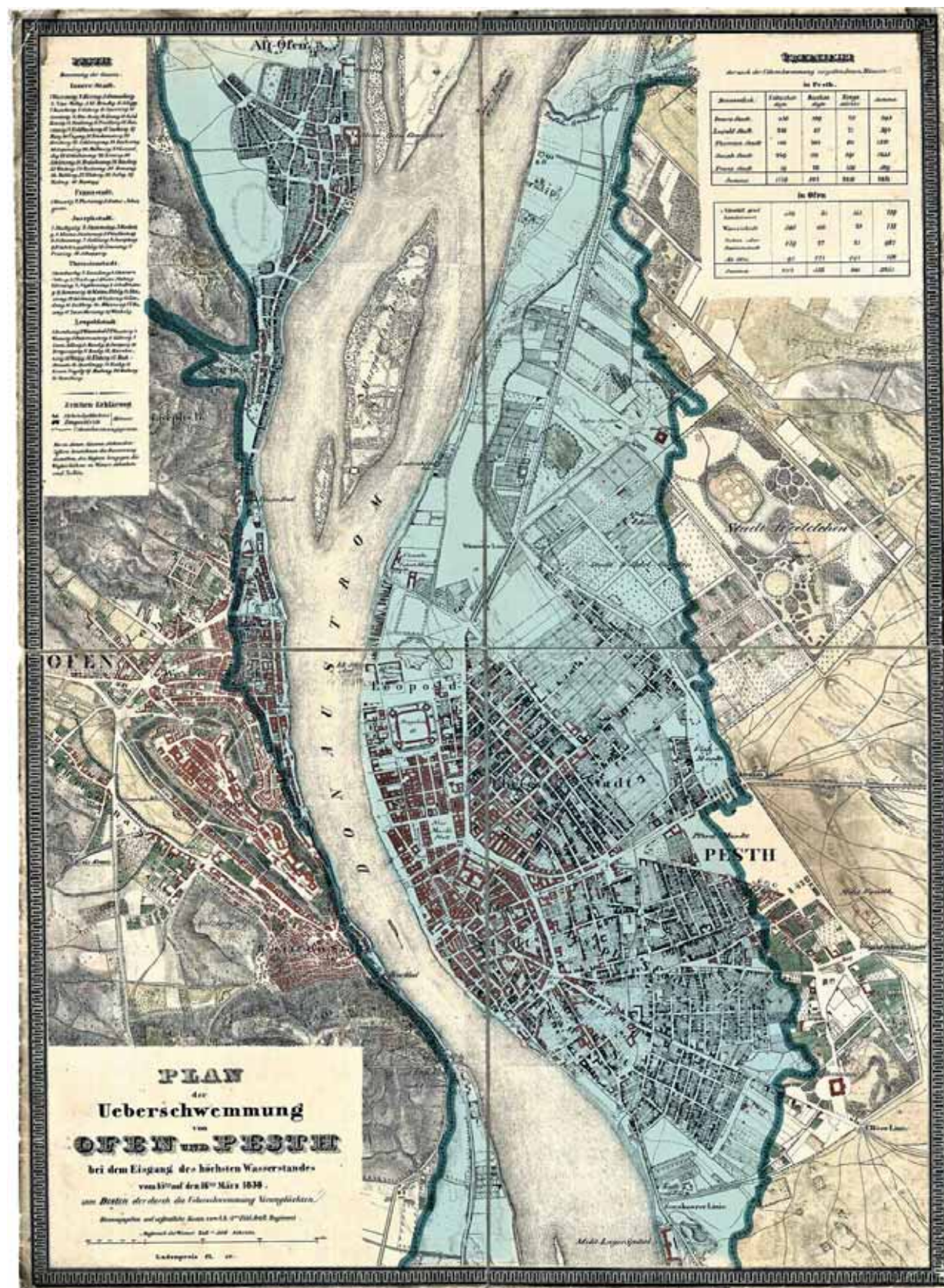

Jeges árvizek

Fontos tisztázni, hogy a töltések koronaszintjét is meghatározó mértékadó árvízszint (MÁSZ) a jégmentes árvizekre nem vonatkozik. A jeges árvizeket a hidrológia külön tartja számon, ugyanis ilyen esetekben a vízállást a kialakuló jégtorlasz határozza meg. Ez történt 1775-ben, amikor a Gödi-szigetek csúcán feltorlódo jégtablák úgy felduzzasztották a folyót, hogy az özönvíz elpusztította Vác külső városrészeit. Aztán a meginduló, sziklakeménységűre összefagyott jégtömbök erdőstül, római fürdőstül letarolták az egész Fürdő-szigetet, mely ezek után – a Dagály stranddal szemben – már csak alacsonyabb vízállások idején látszódtott kopasz zátonyként.

De említhetnénk a híres 1838-as jeges árvizet is, amikor a Csepel-szigetnél – kis túlzással – a Trónok Harcából ismert, fal nagyságú jégtorlasz alakult ki a Dunán. A csepelieknek ekkor lett elégük a folyamból és költöztek a sziget közepére, a mai Fő tér helyére. Ez volt az utolsó alkalom, hogy a Rákóczi-ároként ismert, ősi Duna-meder a Reitter Ferenc által megálmodott csatornaként működött az akkor még nem létező Nagykörút helyén.

Am nem sok hiányzott, hogy ez az eset 1876-ban megismétlődjön: a százhalombattai Kácsás-szigetnél feltorlódo jégtablák következtében roha-

mosan emelkedni kezdett a vízállás a frissen egyesített fővárosban. Az, hogy nem ismétlődött meg az 1838. évi katasztrófa, egy töltésszakadásnak volt köszönhető. Már a fővárosi töltések koronáját nyaldosta a jeges ár, amikor Tökölnél, a Busszista-tónál átszakadt a töltés, amely itt épp egy ősi Duna-medret metszett. A jeges áradat belezúdult a lezárt Ráckevei-Dunába, melyben az 1872-es teljes lezárás óta alig volt víz. Ahol a jeges ár elérte, ott húzódik ma örök mementóul a Csépi-szurdok. A szigetből kimosott több százezer köbméter föld pedig majdnem betemette a Ráckevei-ágot.

Sokkal kevésbé feldolgozott jeges árvíz az 1945. évi februári, amikor a római-partiak nem csupán a Vörös Hadsereggel találkozhattak először, hanem az első jeges árvízzel is, amely a felrobbantott Összekötő vasúti híd roncsain fennakadt jégtáblák miatt alakult ki. A torlaszt kikerülő jeges áradat mindkét partot ellepte, komoly károkat okozva. A '45-ös árvíz szintjét jelölő fémtábláskák itt-ott még megtalálhatók a Római-part és Újpest folyóparti épületein.

KATASZTRÓFAVÉDŐK JÁRJÁK A KITELEPÍTETT PAP-SZIGETET, ahol a házak nappalijában áll a víz. Mindenkit távozásra szólítanak fel és védik a hátrahagyott értékeket

(balra)

Magyarországon utoljára 1956-ban volt jeges árvíz, 58 töltésszakadással. Levonulása után Dunaföldvár alatt romba döntött országot hagyott maga mögött, 57 000 kitelepített emberrel.

Ha Budapesten az 1838-as jeges árvíz szintje lenne a mértékadó, akkor bizony legalább még egy embermagasságú betonfalat kellene építeni a Dunaparra. A tengerszint felett 106 méteres abszolút szinten tetőző ár akkor 11 méterrel haladta meg a Vigadó téri vízmerce 0 pontját (94,97 m). A 2013. június 11-i tetőzésnél viszont az LNV, vagyis a legnagyobb mértékű vízállás „csak” 891 cm volt...

A VÍZ A FÖLDEKBŐL MŰTRÁGYÁT, a csatornákból szennyvizet mos ki, ezáltal mérgező eleggyé változtatja a megáradt Dunát. Heteknek kell elteltelnie az ár után, hogy ki tudjon tisztulni a víz

Történelmi távlatban legkevésbé az ember az, aki megmondja, mi az ártér és mi nem az – sokkal inkább az állandóan változó Duna. Ártérre pedig néha muszáj épületeket emelni, különben hol állnának a révházak, kompikötők, ivóvízkutak, csónakházak és az ezekhez kapcsolódó vendéglátóipari egységek?

Már láttuk, hogy az őskor embere követte a Duna vízhozamából adódó változásokat, és ha kellett, a rómaiak is veszni hagyták legfontosabb, reprezentatív épületeiket, és Aquincum légiószállásában építették fel azt újra. A középkor embere

ugyanígy tett. A honfoglalástól a kisjégkorszakig (15–19. század) tartó klímaoptimum idején a magyar nép birtokba vette a Duna partját. Követte a szárazabb, melegebb éghajlat következtében csökkenő vízállást. Településeket, kolostorokat épített az akkor arra alkalmas szinteken, szigeteken. Így épült fel a Helemba-szigeten az érseki nyaraló a barakkossal (ahol ma csupán füzek és nyárok élnek meg), így épült monostor Szigetmonostoron, a Háros-szigeten és az Ercsi-szigeten is. Hol vannak ezek már? Romjaikat sem találni, mindet benőtte az ártéri növényzet.

Am 1501-ben, még a török hódítás előtt, a történelmi idők legnagyobb árvize vonult le a Dunán. Egy új kor beköszöntét jelentette, a kisjégkorszakét. Szigetmonostor lakói ezután a sorozatos árvizek (és a törökök) előtt kénytelenek voltak a folyótól távol, a mai falu helyére költözni. Még a 19. században sem volt ritka, hogy a falun keresztül ömlött a kiáradt Szentendrei-Duna a Váci-ágba.

Árvizek és a folyószabályozás

Folyószabályozási munkálatokról már a 15. századból vannak okleveles emlékeink, amikor a csallóközi jobbágyoknak az év bizonyos hányadában a parti töltések megerősítésén kellett dolgozniuk. Ennek ellenére az 1838-as sokk után meginduló, központilag irányított Duna-szabályozásig a folyó árvizei a természetes mederben és az ártéren vonultak le.

A szabályozáskor a mérnökök szeme előtt három cél lebegett: egyrészt a meder rendezése annak érdekében, hogy a jég akadálytalanul levonulhasson, másrészt, hogy az árvizek ne veszélyeztessék az emberi értékeket (nagyvízi szabályozás), de a hajózás érdekei (kiszvízi szabályozás) is ide kapcsolódtak.

A felépülő töltések, rakpartok, zsilipek, zárások, sarkantyúk alaposan megváltoztatták a folyó arculatát. Sodrása felgyorsult, a jegesedés veszélye szinte teljesen megszűnt (utoljára 1963-ban lehetett átsétálni a teljesen befagyott Dunán). A sodrás felgyorsulása mellett az ipari méretű kotrás következtében süllyedt jelentősen a meder. Egyre gyakrabban mértek vízmércéinken negatív értékeket. De vajon hová tűnt a kikotort óriási mennyiségű sóder? Nagy részét ott találjuk lakótelepeink panelházaiban.

A bósi duzzasztó felépülése előtt a csallóközi Öreg-Dunán csak kotrással lehetett biztosítani a hajózást, amely az elfajult meder miatt még a középkorban is a Mosoni-Dunán zajlott. Ha valamely oknál fogva elmaradt a kotrás – mint például

a II. világháború alatt és után –, a feltöltődés azonnal megindult, s évente 100-150 000 m³ kavicsmennyiség rakódott le a folyó hullámterén. 1954-ben már 1 méterrel volt magasabban a meder a kotrások elmaradása miatt. E mederbe érkezett aztán az év júliusában az Alpokban két nap alatt lehullott hatalmas mennyiségű eső, mely végigpusztította az egész ausztriai Duna-völgyet. A feltöltődés következtében ez a vízmennyiség már nem fért el az Öreg-Duna medrében, és négy helyen okozott töltésszakadást a Szigetközben. 30 000 embert telepítettek ki, Győr-Révfaluban az első emeletig ért a víz, teljes falvak dőltek össze.

Az árvíz után első dolog a kotrás és a töltések koronaszintjének emelése volt. 1956-ban azonban egy még pusztítóbb árvíz érkezett, az utolsó jeges árvíz az ország történetében. 1965-re azonban már álltak a töltések, és így sikerült „megúszni” a legtartósabb árvizet, amikor a töltéseken 120 napon át volt készültség.

Miután az ipari méretű kotrásokat a 80-as években beszüntették, az a helyzet állt elő, hogy a szabályozási létesítményekkel szűkített folyó – ahol tudta – tovább mélyítette a medrét, miközben az árvizek egyre több anyagot raktak le a hullámterén és a felszámolt mellékágakban. Ezért lehetséges az, hogy miközben egyre nagyobb árvizek érkeznek, sorra dőlnek meg a kiszízi (LKV-) rekordok is!

FELHALMOZOTT, HASZNÁLT ZSÁKOK A RÓMAI-PARTON
Az ár levonulásával a megmaradt homokzsákok veszélyes hulladéknak minősülnek (fent)

NEM CSAK AZ EMBEREKET, AZ ÁLLATOKAT IS VÉDENI KELL!
Vadászok motorcsónakkal mentik a vadakat Kisoroszi határában (lent)

Budapest belvárosában az árvíz a legtöbbeknek látványosság

RÓMAI-PART, LEÁNYFALU, TAHITÓTFALU

Mindenhol önkéntesek és helyi lakosok pakolják rendíthetetlenül a zsákokat. A legkisebb munkaerő is számít. Az összefogás ugyanúgy emlékezetes és bizsergető, akárcsak a tahitótfalui vízmagasság, ahol az út felett méteres szintben nyaldosta a gyenge zsákgátat a Duna

Az évszázad árvize – immár harmadszor

Emberek sétálnak, látszólag céltalanul a felsőgödi töltésen. Buzgárok után kutatnak, melyek olyanok, mint a talpszivárgás, csak hogy előbbi finom üledéket is hord magával. Ez azt jelenti, hogy a víznyomás már a töltés anyagát is megbontotta.

Kettőt találunk. Gyors tanakodás veszi kezdetét a védekezést irányító szakmai gyakorlatos vízépítő lányokkal, akiket az árvíz a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem gödi mérőtelepén ért. Homokzsákokból ellennyomó medencét építünk, mely a mentett oldalra került víz nyomását használja fel, hogy súlyával tartóztassa fel a Dunából átszivárgó vizet.

Tizenéves lányok érkeznek a Budapest–Szobkerékpárúton, és kérés nélkül segítenek megpakolni a markolót homokzsákokkal. Miközben láncban adogatjuk a zsákokat, a mögöttünk lévő talajvízállás-mérő kútból fröcsköl a víz – magasabb van a talajvíz, mint a talaj!

Kissrác érkezik biciklivel. Bátorralanul elkiáltja magát: „Hoztam nektek szendvicset!” – és elkezd kipakolni a hátizsákjából. Kevesen hagyják ott a munkát, ezért hozzáteszi: „Hoztam mellé pirostartanyát is!” Az emberek elindulnak mosolyogva, így

már mindjárt más! Öreg néni érkezik, hangosan ránk ripakodik: „Mondtam, hogy ne dobálják szét a műanyag poharakat!” – Harcos környezetvédő nyugdíjas talán?

Bűntudatosan indulunk összeszedni őket, amikor hozzáteszi: „Holnap is hoznék maguknak kávéját, csak már minden poharam elfogyott otthon! Miből fognak így inni?”

Lassan elkészülünk a munkával, a töltés megerősítve. A tetőzés ideje már a feszült várakozásé – vajon kibírja-e, amit építettünk? Vihar érkezik keletről, elkezd esni. Hazaküldenek minket, elbúcsúznak – vajon jövőre, ugyanitt...?

2013-ban, Mohács és Dunaszekcső kivételével, átlagosan 20 centiméterrel dőltek meg az országos vízállásrekordok a Dunán. A nyomában lerakódott szemét-, iszap- és uszadékfacsík még sokáig fogja jelezni, hol a határ. Hová építkezhet az ember és hová nem? Ahogy ez a vonal halványul, úgy merül feledésbe az árvíz emléke is. Újabb társasházak épülnek majd a Rómain, újabb nyaralók Pilismaróton, újabb lakóparkok az ártéren... ☺

PARIA INKÁK ÉS SPANYOLOK A VILÁG TETEJÉN

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: GYARMATI JÁNOS

Paria néptelen, poros kis falu a végtelen bolíviai Altiplanón, 3800 méterrel a tenger szintje fölött. Halódó település képét mutatja: utcái néptelenek, házai omladozófélben.

Noha mellette csordogál a csak nevében jelentős Jacha Uma (Nagy Víz), amely még a száraz évszakban is szállít valamennyi vizet, ennek hasznát nem a falu látja. A folyó hordaléka által megtermékenyített, keskeny földszáv a szomszéd települések kezében van. Pariának nem maradt semmije, mindössze egy árvaház a falu szélén és egy vályogtéglából emelt koloniális templom, melynek egyetlen ékessége a kőből rakott homlokzat

Az álmos település azonban évente egy alkalommal felpettedül: augusztus közepén, a védőszentjének ünnepén tartott vásár alkalmával. A készülődést már napokkal korábban jelzik a mindenfelől érkező lámakaravánok. Árut is szállítanak, az állat maga is árucikk, de többségüket helyben levágják, hogy a húsvat kiárusítsák vagy éppen a vályogtéglából hevenyészve felállított tűzhelyeken megfőzzék a vásári sokadalom számára. A Bolíviai-magasföld parasztjai számára a lámahús ünnepi eledel, a vásár pedig egyszerre ünnep és alkalom olyan cikkek beszerzésére, mint a máig használatos vaspapucsos faekék, a szalma között odaszállított agyagedények, vagy éppen az Altiplanón különlegességnek számító méz. Az év többi részében álmos Paria tehát emberek és termékek fontos találkozási pontja is.

Egy elpusztult inka központ nyomában

Egy 16. századi spanyol látogató Pariát olyan jelentős településnek írta le, ahol az állam által összegyűjtött, majd szétszórt javak elhelyezésére szolgáló raktárak mellett királyi pihenőhely, sőt Nap-templom is állt. A kérdés most már csak az: hol vannak mindezek?

A kolumbiai határtól a chilei Santiagóig, illetve Északnyugat-Argentínáig nadrágszíjként végighúzódnó, közel egymillió km²-nyi területen a 15–16. században fennállott Inka Birodalom több tízezer kilométernyi úthálózatának csomópontjain tartományi központok tucatjait alakította ki. A birodalmat 1532-ben megdöntő spanyolok számos esetben e tartományi központokban hozták létre első településeiket, és Pariáról is tudjuk, hogy nem csupán a Bolíviai-magasföld legfontosabb inka központja volt, hanem egyúttal a spanyolok

által alapított legelső európai település is Felső-Peruban, azaz a mai Bolívia területén.

A több száz, esetenként több ezer épületből álló inka tartományi központok maradványai az Andok számos pontján ma is megtalálhatók. A mai Pariában azonban mindennek nyoma sincs. Se a korai spanyol településnek, még kevésbé az inka városnak. Ugyanakkor több hajdani inka város példájából ismert, hogy az ott megtelepedő spanyolok néhány évtized múltán ugyanazon név alatt új települést alapítottak a már elhagyott inka város közelében. De ha ez Pariában is így történt, és a mai település nem azonos az ugyanazon nevet viselő legkorábbi spanyol és az azt megelőző inka településsel, akkor vajon hogyan találjuk meg az eredeti helyszínt?

Egy ilyen kihívás már önmagában elegendő lenne, hogy felébressze azt a fajta kíváncsiságot, ami

AZ EGYEDÜLI „LUXUS” A KŐHOMLOKZAT
Az Orurótól kb. 20 km-re északkeletre fekvő Paria temploma.
Az Altiplanón csak vályogtéglából emelt templomokra futja

minden kutatás katalizátora, ám ez esetben ennél többről volt szó. Az 1990-es években a Pariától mintegy 100 kilométerre, a Keleti-Andok által körülölelt Cochabamba-völgyben egy általam vezetett másik kutatás „kulcsszereplői” éppen az Altiplano egyik jelentős népének számító pariai sorák voltak. 16. századi periratok szerint az inkák azért telepítették őket az általuk létesített állami birtokra, hogy a hadsereg számára kukoricát termeljenek, amit aztán Pariába, majd onnan tovább a fővárosba, Cuzcoba szállítottak.

Ezek az információk már sokkal lényegesebb kérdéseket vetettek föl annál, mint hogy hol is helyezkedett el a hajdani inka tartományi központ. Így például azt, hogy milyen kapcsolatok fűzték az Andokban kivételesen jó mezőgazdasági adottságokkal bíró, szub-tropikus Cochabamba-völgyet az Andok és a Bolíviai-magasföld találkozási pontján egyfajta „ökológiai kapu” szerepét betöltő Pariához? És egyáltalán, milyen szerepet töltött be ez a tartományi központ az Inka Birodalom gazdasági és közigazgatási rendszerében?

AZ INKA BIRODALOM „CSONTVÁZA”
a 30 000 km-re taksált úthálózat és a „csontok tapadási pontjain” létesített tartományi központok, illetve kisebb települések, ún. tambók

HA NEM SAJÁT LÁBUKON HAJTJÁK, AKKOR KISBUSZOK TETEJÉN SZÁLLÍTJÁK A LÁMÁKAT

Ez azonban csak összekötözve és bekötött szemmel lehetséges. A vásár szélén felállított sáttortáborban vágják le, nyúzzák meg, és darabolják fel az állatokat.

Az általunk feltárt lámacsontokon megfigyelhető vágásnyomok azt mutatják, hogy az inkák idejében hasonló módon, a nyaki ütőerelmetszésével ölték meg azokat

FORRÁS: GOOGLE EARTH

PARIA AZ ÜRBŐL

A terepen egyébként azonosíthatatlan inka főút az apró pontokból vonalakká összeálló raktárcsoportok között lép be Paria központjába, és valósággal nekimegy az egyik feltárt, feltehetően a település főterét szegélyező épületnek

Egyértelmű maradványok

Efféle kérdések vezettek el egy olyan kutatóprogramhoz, melynek pusztán első lépése volt a hajdani inka település azonosítása. Ennek érdekében csaknem 100 km²-t kutattunk át, s ahogy ilyenkor az esetek többségében történik, nagyságrendekkel, 5-ről 114-re ugrott az ismert lelőhelyek száma. Ezek közel fele tartalmazott inka stílusú kerámiát, egy helyszín azonban minden szempontból kivált a többi közül. 1,1 km²-es kiterjedése több mint háromnegyedet tette ki az összes inka kori lelőhely területének, ám legalább ennyire sokatmondó, hogy a felszínén található leletek mennyisége és sokfélesége (edénytöredékek, csont- és kő-, főleg szodalitgyöngyök, fém- és kőeszközök) messze meghaladta minden más lelőhelyét. Mindez egyértelművé tette, hogy a régió legjelentősebb inka kori településéről van szó, ugyanakkor kevés volt ahhoz, hogy kijelentsük: ez volt az inka Paria. Az azonosításban döntő szerepet kapott a lelőhelyet körülölelő hat raktárcsoport, amely csaknem 1600 épületmaradványt tar-

A cikk megjelenésének támogatója a

A bolíviai Nemzeti Régészeti Igazgatóság engedélyével (AUT. No. 27/04, 030/05, COM. EXT. 228/06) kivitelezett kutatóprogram végrehajtását, eredményeinek feldolgozását és közreadását az Országos Kutatási Alapprogramok (T 048047, SAB 81555), valamint a Curtiss T. & Mary G. Brennan, illetve a Heinz Foundation támogatása tette lehetővé

talmazott. Noha becslésünk szerint az eredeti raktárak legalább 10%-át nyom nélkül elpusztította az erózió, a fennmaradtak száma az Inka Birodalomból ma ismert állami raktárak 14-15%-át teszi ki. Az azonosítás további kulcsfontosságú feltétele a qhapaq ñan, a királyi út megtalálása volt, ugyanis ezekre fűződtek fel az Inka Birodalom központjai. Az út nyomait azonban a helyszínen sehogyan sem tudtuk azonosítani. Nem úgy az úrfelvételeken, melyeken nem csak maga a település látható, hanem az is, ahogy több más tartományi központhoz hasonlóan a birodalmi főút diagonálisan belép a település centrumába.

Mindezek után kétség sem férhetett hozzá, hogy ez, a mai Paria falutól 3 km-re fekvő, ősi település volt a keresett inka központ! Utólag akár azt is mondhatnánk, épp ott volt, ahol lennie kellett: a száraz Altiplanónak azon a pontján, ahol három, egész évben vizet szállító folyó találkozik, és egy hévforrás is a felszínre tör (fürdőt számos más inka településen is azonosítottak).

A hajdanvolt jelentőség nyomai

Paria tehát megvolt, de hol vannak az inka állami településekről jól ismert, több méter magas kőfalakkal rendelkező épületek? A válaszhoz azok az alig fél méter magas, hosszan elnyúló dombok segítettek, amelyek a település polgári/szertartási magját alkothatták. Az ott megkezdett feltárás során egy jellegzetes, egyhelyiséges, csarnokszerű inka épület, az ún. kallanka bontakozott ki, mely a 16. századi perui krónikások szerint az úton levő munkacsapatok, katonai egységek ideiglenes szállásaként szolgált. Méretük gyakran a futballpályákét is meghaladja. Ilyenkor oszlopsorokkal támasztották alá a 10 méternél is magasabb kő oromfalakra rakott nyeregtetőt. Az általunk feltárt, „mindössze” 38×10 méteres kallankáról viszont kiderült, hogy falait csak kb. egyméteres magasságig építették meg kőből, fölötté agyagba rakott folyami követ használtak. E falrészeket a hirtelen, heves csapadék és az Altiplanóra jellemző, erős szelek együttes eróziója teljesen megsemmisítette, és föld alá temette a falak kőből rakott alsó részét is. Ennek, a vi-

dékre ma is jellemző építési technikának tulajdonítható Paria teljes pusztulása.

Egy másik, általunk feltárt épület nem építészeti, hanem gazdasági szempontból bizonyult érdekesebbnek. Az ugyancsak nagyméretű (kb. 20×7 m) házban egyszerre voltak jelen a mindennapi háztartási tevékenységgel kapcsolatos leletek (örlőkövek, mozsarak, edények, hamugödrök, boltozatos kemence), valamint az értékes szőttések készítésére utaló eszközök. Orsókarikák, bronztűk, lámafélék csontjából és szarvasagancsból készült szövőalkalmazások, de olyan csont- és kőgyöngyök, valamint átfűrt bronz-, ezüst- és aranykorongok, tengeri kagylóból készült díszek is előkerültek, amelyekkel a tartományi központokban rendezett ünnepeken viselt felső ruhadarabokat díszítették, így viszonzva az államnak tett szolgálatokat. Ez az épület tehát egy olyan műhely lehetett, ahol az inka társadalom egy különleges csoportjához tartozó nők, a közösségükből állami településekre áttelepített aqllák dolgoztak.

A település mellett talált inka kori rézbányából kitermelt ércet önthették az itteni fémtárgyak nyersanyagává, mégpedig azokban a fellelt kerámiatálakban, amelyek oldalán rézmaradványok őrződtek meg. A modern földtudományi módszerekkel elemzett edénytöredékek döntően két olyan nyersanyagfajtából készültek, amelyek forrása maximum 30 km-re helyezkedett el Pariatól. E vizsgálatok azt is kimutatták, hogy az ún. inka birodalmi stílusú edények többségét olyan nyersanyagból állították elő, amelyet csak az inka hódítást követően kezdtek el használni, minden bizonnyal a megnövekedett mennyiségi, valamint minőségi igények kielégítésére.

A pariai kézművesség fontos ágát jelentette a kőfeldolgozás is. A legkülönfélébb késztermékek (kőkapák, örlőkövek, mozsarak, pattintott kőeszközök) mellett helyi feldolgozásról tanúskodnak a település általunk feltételezett műhelyzónájában talált nyers és félkész szodalitdarabok is.

A GYÉR NÖVÉNYZETŰ ALTIPLANO

keleti szegélyét a Keleti-Andok láncai határolják. E vonulatok jól felfogják a passzátszelekkel érkező csapadékot, amiből alig jut a magasföldre. Nyáron azonban időnként heves frontbetörések tapasztalhatók (e meteorológiai jelenséget nevezik „bolíviai tél”-nek), ám a csapadékvíz hamar elszivárog és elpárolog. Facsoportok is csak a völgytalpakon és az öntözött részeken fordulnak elő

INKA TÁNYÉR KÍGYÓFEJ FORMÁJÚ FOGÓJA

EDÉNYFEDŐ FOGÓJAKÉNT funkcionáló lámafigura

INKA TÁNYÉR FOGÓJÁT KÉPEZŐ JAGUÁRFEJ

Különös sajátossága az állat nyakán látható csik, talán nyakörv jelzésére

A KVARCITBÓL CSISZOLT MOZSARAT

valószínűleg az épület külső, falakkal határolt, szélőtől védett gabonafeldolgozó szegletében használhatták. Ugyanonnan került elő egy őrlőkő és a hozzá tartozó ún. uña, amit kézzel mozgatva zúzták össze az őrlőkőre szórt magokat

A birodalmi rendszer szabta szerepben

A Pariából nyert adatok – más feltárások eredményeivel együtt – arra utalnak, hogy a tartományi központok nem pusztán a korábban nekik tulajdonított funkciókat töltötték be (helytartói székhely, közigazgatási és ceremóniális központ), hanem komoly szerepet játszottak az Inka Birodalom gazdasági életében is, jelesen a kézművestermékek előállításában. E településeknek a javak koncentrációjában és elosztásában ugyancsak régről ismert szerepét nem csak az általunk azonosított nagyszámú állami raktár, hanem archeobotanikai vizsgálataink is alátámasztották. Vagyis, míg az inka korszakot közvetlenül megelőző időszakhoz tartozó, általunk feltárt épületből kizárólag az Altiplanóra jellemző növények maradványai kerültek

elő, addig Pariában meglettük a Cochabamba-völgyi melegebb éghajlaton tenyésző kukorica és paprika maradványait is. Mindez megerősítette azokat a 16. század közepi beszámolókat, melyek a Cochabambában megtermelt kukorica Pariába történő szállításáról szólnak.

Arról, hogy mi történt a Pariában felhalmozott legkülönfélébb javakkal, egy ugyancsak 16. századi helyi előkelő tanúvallomása szolgál példával. Állítása szerint az általuk Cuzcoba vezetett harco-

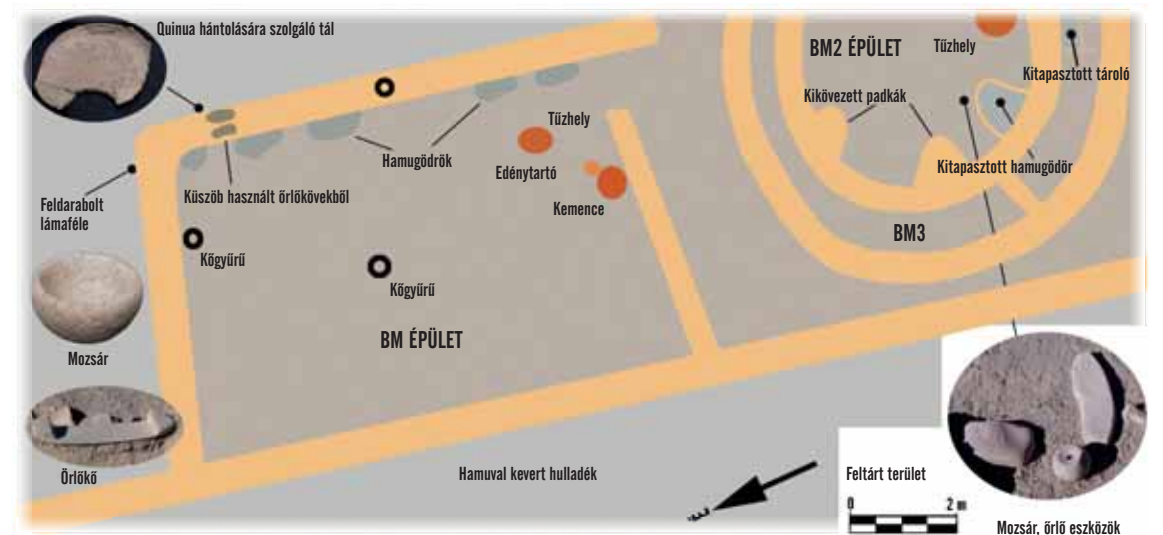
UÑA, FELTÁRÁS KÖZBEN

– körüllette állatsontok és edénytöredékek

A HÁROM, EGYMÁSBA ÉPÍTETT ÉPÜLET a feltárás végén

HÁROM, EGYMÁSBA ÉPÍTETT ÉPÜLET ALAPRAJZA

A legelőször létesített, hosszú, téglalap alakú épület az állam számára dolgozó takácsok lakóhelye és műhelye volt

FESTÉSSEL DÍSZÍTETT FAZÉK

soknak „... minden városban és tambóban (köztük Pariában)... mint az inka katonáinak, ételmet és inivalót és charquit (szárított lámahús) és sarukat, ruhákat és nagy mennyiségű quinoa lisztet és lámákat és asszonyokat adtak...”

Az Inka Birodalom tartományi központjai tehát az állami infrastruktúrában szokásos adminisztratív funkciók mellett számos olyan, a termeléstől az elosztásig terjedő gazdasági feladatot is elláttak, amelyek nem feltétlenül voltak jellemzőek más archaikus államok tartományi székhelyeire.

Ennek magyarázatát talán abban kell keresnünk, hogy a 14. század folyamán egy cuzcoi főnökségből megszülető inka állam olyan környezetben jött létre, ahol a természeti erőforrások igen szegényesek (gyenge minőségű talaj, magas erózió, száraz éghajlat, fagyveszély, korlátozott öntözési lehetőségek), eloszlásuk egyenetlen, aminek következtében csak helyenként és korlátozottan alakulhat ki jelentősebb mezőgazdasági fölösleg és sűrűbb népesség. Ez pedig megakadályozta, hogy fejlett munkamegosztáson alapuló, foglalkozásonként specializált kézművesség, arra alapozva pedig fejlett csererendszer és városias településhálózat jöhessen létre.

LÁMÁKKAL DÍSZÍTETT, ÚN. INKA BIRODALMI STÍLUSÚ TÁNYÉR TÖREDÉKE
Az utóbbi idők anyagvizsgálatai, köztük az általunk végzetek is, kiderítették, hogy ezek is helyben készültek, feltehetően állami fazekastelepeken

COCHABAMBÁBÓL SZÁRMAZÓ, szodalitból és egyéb kőzetből csiszolt viseletdíszítő gyöngyök

Az inka állam kulcsszereplője

A cuzcoihoz hasonló andesi főnökségek által előállított termékek mennyisége, minősége és skálája nem sokkal haladhatta meg a saját népességük eltartásához és előkelőik presztízsjavakkal történő ellátásához szükséges mennyiséget, és távolról sem volt elegendő egy terjeszkedő állam igényeinek kielégítésére, a mind távolabbi hódításokhoz szükséges hadsereg kiszolgálására, a beruházásokra (teraszok, öntözőcsatornák, állami bányák, műhelyek), az infrastruktúra kiépítéséhez és fenntartásához szükséges erőforrásokra, a katonai és civil feladatok ellátásában részt vevők javadalmazására. Ráadásul az igények a birodalom terjeszkedése során hólabda módjára növekedtek: minél több területet és etnikai csoportot kebeleztek be, annál több forrást követelt a birodalmi rendszer működtetése.

Ezért az inka állam arra kényszerült, hogy a megfelelő gazdasági intézmények hiányában maga teremtsen meg a szükséges feltételeket az ellenőrzése alatt levő források körének bővítésével, jobb kiaknázásával, a termelés alaptáplálékoktól luxuscikkig terjedő megszervezésével, valamint a megtermelt javak áramlásának szabályozásával.

E folyamatban kulcsszerepet kaptak a tartományi központok, a kézművestermékek előállításban éppúgy, mint a munkaerő, a nyersanyagok és a késztermékek mozgásának irányításában, fogyasztásban. Ezért épített ki az Inka Birodalom olyan tartományi központ-hálózatot, amely mai ismereteink szerint legalább 40-50 centruból állt. E rendszernek volt Paria a bolíviai Altiplanón a legfontosabb láncszeme.

Az Altiplano letűnt központja

Erre bizonyíték, hogy 1535-ben Francisco Pizarro társaként Cuzco elfoglalásából és kifosztásából spanyolországi útja miatt kimaradó Diego de Almagro éppen Pariát választotta bázisként a Titicaca-tótól délre elterülő – Peruhoz hasonló gazdagságának remélt – vidékek felfedezésére és meghódítására. Cuzcotól délre ugyanis Paria lehetett az utolsó település, amely elég nagy épületekkel rendelkezett ahhoz, hogy nagyobb haderőt és annak még nepe-sebb indián kíséretét is el lehessen helyezni, raktá-raiból pedig fel lehessen tölteni a kietlen magas-földön útnak indulók készleteit.

Az inka kori Paria valószínűleg 1546-ban jutott utoljára szerephez, amikor a koronával szemben lázadó konkvisztádorok és a királpárti erők néztek ott farkasszemet egymással. Ezt követően már csak egy 1593-ban másolt dokumentumban bukkan fel, immár Paria la vieja (Ó-Paria) néven, ami arra utal, hogy az Inka Birodalom által létesített központot valamikor 1546 és e dokumentum keletkezése között költöztették át mai helyére, s maradt rejtve több mint négy évszázadon át. ☺

RUHADÍSZÍTÓ KORONGOK: bronz, ezüst és csont

KÖMOZSÁR

A lefordított és feltehetően szándékosan kilyukasztott mozsarat egy őrlőkővel, a hozzá tartozó ún. uñával és két, egymásba helyezett, összetört edénnyel együtt találtuk a valószínűleg Paria utolsó fázisához tartozó épületben. Az együtttest talán Paria elhagyásakor hagyták az épületben

⊕ SZÖVEG: KRISTÓF VERONIKA
KÉPEK: WWW.SEASHEPHERD.ORG.AU

A ZÉRÓ TOLERANCIA HADMŰVELET AKCIÓBAN A SEA SHEPHERD

A Sea Shepherd (a „Tenger Pásztorai”) 2012–2013-as antarktiszi bálnavédelmi akciója még azelőtt elkezdődött, hogy elnevezhették volna. 2012 májusában ugyanis a frankfurti repülőtéren letartóztatták a mozgalom vezetőjét, Paul Watson kapitányt. No nem a német törvények ellen vétett, hanem egy 10 évnél is régebbi, és valójában már ejtett Costa Rica-i feljelentés és kiadatási kérelem volt mindennek az alapja. A háttérben azonban Japán állt: illetékeseik kiléptek a közép-amerikai árnyékból, és benyújtották saját feljelentésüket és kiadatási kérelmüket a Sea Shepherd alapítója ellen – „birtokháborítás” és „üzlet akadályozása” vádak alapján. A házi őrizetben lévő kapitány védelmét ellátó jogászok és helyi segítők úgy döntöttek, ebben a helyzetben haladéktalanul el kell hagynia Németországot

ÁMBRÁSCET

CSUKABÁLNA

Konspiráció felsőfokon

Bár Paul Watsonnak el kellett tűnnie a fürkésző tekintetek elől, közben az USA egyik ismert média-személyisége, Sam Simon adományából a Sea Shepherd megvásárolhatta Antarktisz Bálnavédelmi Flottájának negyedik tagját (mely a keresztségben a Sam Simon nevet kapta). Az új jármű „identitását” egészen november közepéig titokként kezelték, az ugyanis eredetileg egy – a japán kormány megrendelésére készült és egykor a bálnavadászflotta szolgálatában álló – időjárás-elemző és bálnafelkutató hajó volt. A japán tulajdonosok legvadabb képzeletét is felülmúlta, amikor a brókerek közreműködésével zajlott tranzakció végén rájöttek, hogy legnagyobb ellenségükkel, a Sea Shepherddel üzleteltek!

A Sea Shepherd honlapján ráadásul stratégiai bejelentés jelent meg: a Steve Irwin nevű hajó november elején elindul Ausztráliából, hogy a japán felségvizeken rajtaüssön a bálnaorvvadász-flottán. A japán illetékesek naprakészen követik e híreket, így azonnal hadihajókkal erősítették meg a bálnavadászhajók felkészítését végző kikötő környékét. Költséget nem kímélve őriztették Shimonoshekit, de a Sea Shepherddnek valójában nem állt szándékában japán felségvizekre hajózni.

Nyugalom az antarktisz Bálnavédelmi Területen

A Zéró Tolerancia Hadművelet során a Sea Shepherd három hajóján és egy trimaránján összesen 120 nemzetközi önkéntes indult útnak, hogy megakadályozza a japán bálnaorvvadász-flottát a saját maga számára megállapított 1035 fős vadászati kvóta (935 db védett csukabálna, és 50–50 „veszélyeztetett státuszú”, közös barázdás bálna és hosszúsárnyú bálna) teljesítésében. A helyszín pedig ezúttal is az Ausztrália felügyelte, 1986-ban nemzetközi egyezményben kijelölt Bálnavédelmi Terület volt.

A szezon jól kezdődött, mert a japán vadászflotta későn, már jócskán az antarktisz nyáron, csak december 27-én indult el. A korábbi években ilyenkor már folytak a harcok, most pedig nyilvánvaló volt, hogy az Antarktisz térségét január 20. előtt nem érhetik el. A Bálnavédelmi Terület rég nem volt ilyen békés az antarktisz nyár derekán!

A CIKK MEGJELENÉSÉNEK TÁMOGATÓJA
AZ STA TRAVEL – STATRAVEL.HU

SARKVIDÉKI HULLÁMOK KÖZÖTT A BOB BARKER,
ám ez még nem vihar!

HOSSZÚSZÁRNYÚ BÁLNÁK ÉS A BOB BARKER
itt épp a nyílt vízen, ám a horizontot a tengeren
úszó jég uralja (előző oldalpár)

A SUN LAUREL,
a japán bálnaorvvadász-flotta
üzemanyag-szállítója

Egy amerikai döntés boríthatja a terveket?

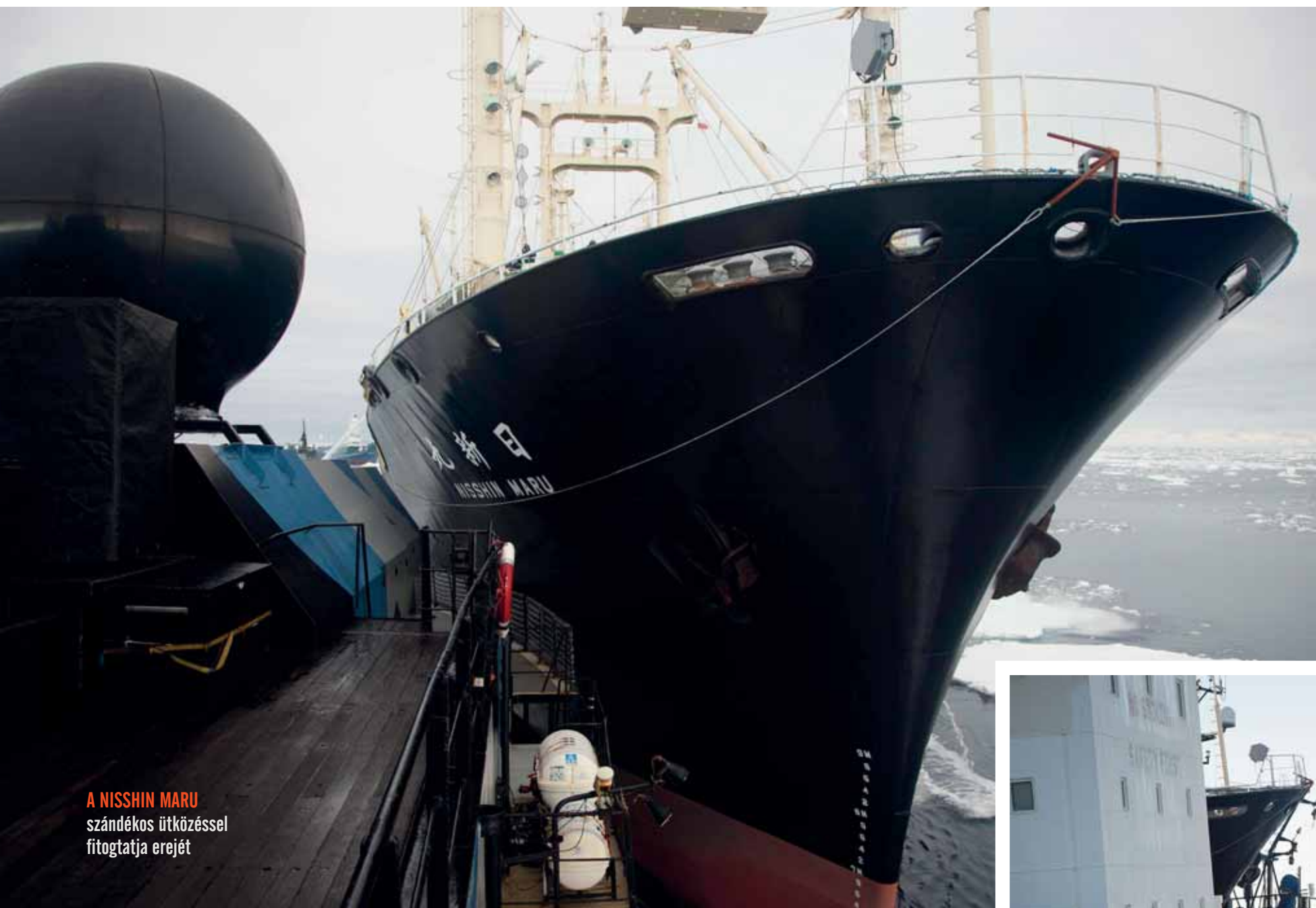
Paul Watson hosszú utat tett meg Frankfurtból, hogy a Steve Irwin fedélzetére érkezzen és a szervezet kilencedik antarktisi akcióját irányítsa. Am még decemberben le kellett mondania aktuális vezetői tisztéről. Az Egyesült Államok Kilencedik Kerületi Bírósága ugyanis ideiglenes rendelkezésben a Sea Shepherdet feljelentő japán bálnalobbnak kedvezett: 500 yardos távtartási végzést adott ki, melynek értelmében a Sea Shepherd USA hajói nem közelíthetik meg 500 yardon belül a japán

hajókat! Mindez – a hatékony akciókhoz nélkülözhetetlen közvetlen megközelítés ellehetetlenítésével – akár a bálnavédelmi műveletek meghiúsulását is jelenthette volna, ám a megoldás kézenfekvő volt. Paul Watson átadta a kapitányi pozíciót az indiai Siddharth Chakravartynak, és a kampány irányítása a Sea Shepherd Ausztrália kezébe került. Az ausztrál államnak pedig eszébe sem jutott megakadályozni az akciókat...

Veszélyes törvénysértések

A japán bálnavadászokra úgy találtunk rá 2013. január 29-én, hogy a hajók szigonyjai még be voltak csomagolva. Kezdetét vette a szokásos üldözés-követés. Közben új stratégiával a flotta leggyengébb pontjára, az üzemanyag-szükségletre koncentráltunk. Sam Simon hajónk kiválóan debütált: rátalált a panamai zászló alatt hajózó, dél-koreai tulajdonú Sun Laurel tankerre, mely a japán vadászok számára szállította a térségbe az üzemanyagot. E megrendeléssel a Sun Laurelt dupla törvénysértésre kényszerítették. Megszégyeszték a MARPOL

(nemzetközi egyezmény a hajóforgalom általi környezetszennyezés megakadályozásáról) törvényi előírását, mely megtiltja a nehéz tüzelőolaj szállítását a sarkvidéki térségben. Ráadásul a déli szélesség 60. fokától délebbre, vagyis az Antarktisi Egyezmény égisze alatti térségben – az ökoszisztéma védelmében – nem hajtható végre semmilyen üzemanyag-átadás. A Sun Laurel azonban megtankolta a három szigonyágyús hajót (Yushin Maru 1, 2, 3) és a japánok felfegyverzett biztonsági hajóját (Shonan Maru 2) is, és már csak a bálnatest-feldolgozó hajó maradt „szomszjasan”. Létfontosságú volt, hogy az utántöltő-manővert megakadályozzuk.

A NISSHIN MARU
szándékos ütközéssel
fitogtatja erejét

Ámokfutás

Elég volt egyetlen pillantást vetni a Nisshin Maru magasan a vízfelszín fölé emelkedő testére, és láthattuk, hogy kétségbeesetten üzemanyagra van szüksége. [Ennek valódiságát a február 20-i és 25-i események igazolták. A Nisshin Maru kapitánya mindkét napon örjögő ámokfutást rendezett a jégablák, jégdarabok és a hajók között, négy ha-

jónak ment neki szándékosan. Közben a fegyveres biztonsági hajó, a Shonan Maru 2 is erőt fitogtatott: hangszóróin keresztül utasította a Sea Shepherd ausztrál felségjelzésű Sam Simon hajóját (az Ausztrália igazgatta Bálnavédelmi Területen!), hogy a japán kormány utasítására haladéktalanul hagyja el a helyszínt...]

Miközben a Nisshin Maru kapitánya eldöntötte, hogy bármi áron hozzájut a megrendelt üzemanyaghoz, munkásai riasztógránátokat dobáltak Steve Irwin és Bob Barker hajóinkra, melyekkel úgy mozogtunk a Sun Laurel két oldalán, hogy megakadályozzuk a Nisshin Maruval tervezett összekapcsolódást. A 8000 tonnás monstrum többször ráhajtott a Steve Irwinre, majd a Bob Barkerre vetette magát.

Tomoyuki Ogawa kapitány a Nisshin Marut egészen a Bob Barker csúcsában lévő kosaras megfigyelőállásig tolta, elektromos berendezéseket semmisítve meg – komoly szikrákat okozva egy tanker tőszomszédságában! És csak a Bob Barker által leadott vészjelzés hallatán tolatott vissza. A Bob Barker kapitánya, a svéd Peter Hammarstedt rádión közölte a Nisshin Maru kapitányával: „El kell bennünket sülyesztened ahhoz, hogy elvégezhess a bálnamészárláshoz szükséges illegális üzemanyag-vételezést!” A Nisshin Maru ekkor kicsit visszamaradt a Bob Barker mögött, majd teljes sebességgel ráhajtott a Sun Laurelre, s a koreai olajtanker mindkét életmentő csónakját használhatatlanná tette.

A Sun Laurel munkásai dermedten szemlélték az eseményeket: ők „csak” egy kereskedelmi tartályhajó személyzete, akik nem voltak felkészülve háborús helyzetre, vízágyúkra, ütközéssorozatokra és riasztógránátokra. Kézjeleik és mimikájuk egyértelműen jelezte, nekünk drukkolnak, megértették, miért kockáztatjuk az életünket.

A SUN LAUREL, MELLETTÉ A BOB BARKER,
szorosan *rajta* a Nisshin Maru,
mellettük a japánok biztonsági hajója

CSUKABÁLNA

Vízagyúval a konyhaablak ellen

Háromfős szakácscsapatban biztosítottuk a 43 fős legénység étkezését. Az akciódús napokon az átlagosnál jóval többet kell sütni-főzni, hogy folyamatosan terített pultok álljanak rendelkezésre. Február 20-án sem volt ez másként. Akkor már hatodszor vettem részt a japán bálnavadászat elleni küzdelemben, az ablakainkra nem először támadtak vízagyúval, nem is először fordultak ránk támadó pozícióban, így – bár kíváncsi voltam az eseményekre – folytattam a munkát. Ám most egy társunk berohant, és közölte, hogy azonnal áramtalanítsak és hagyjam el a helyet, mert ennek a támadásnak végzetes kimenetele is lehet! A fedélzeten néztük végig, amint a Nisshin Maru ránk nehezedik, miközben recsegett az acél, s villanógránátok robbantak. Aztán nekiálltunk elkészíteni a vacsorát. Nem gondoltuk, hogy pár nap múlva a japán kapitány még egy ámokfutást rendez...

„Ha neked fontosabb a saját életed, mint a bálnaké – nem itt a helyed!”

Ez legkevésbé sem afféle hangzatos legénységi mottó, hanem axióma! A majd' 5 hónapos akció ismét bővelkedett veszélyes helyzetekben. Ám amikor – Yoshimasa Hayashi japán mezőgazdasági és halászati miniszter nyilatkozatát idézve – a Sea Shepherd „megbocsáthatatlan” szabotázsakciói miatt életben maradt 932 bálnára gondolunk, tudjuk, minden kockázat megérte! A japán bálnavadászflootta végül csak 103 csukabálnát tudott elejteni: 50 hímet, 53 nőstényt. Közülük 46-ban magzat volt!

A japán bálnavadászok 2012–2013-ban kvótájuk mindössze 10%-át teljesíthették, míg egy évvel korábban 26%-ot, 2010–2011-ben pedig 17%-ot. Mindez azonban a Sea Shepherd szemszögéből: három sikeres bálnavédelmi szezon. ☺

Támogatók: www.kek-bolygo.hu | www.submarine.hu | www.arttree.hu | www.qatarairways.com

ANTARKTISZI CSATATÉR

A NISSHIN MARU
a Sun Laurelre próbálja passzírozni
a Bob Barkert

LÉGBŐL KAPOTT TERKÉPEK

⊕ SZÖVEG: BAKÓ GÁBOR–LICSKÓ BÉLA

A magyar motoros repülés története 1909 körül kezdődött, ehhez képest 1916-ban már nemzetközi hírű és megbecsülésű légifelvétel-felderítőink voltak. Am mindez nem előzmények nélküli. Finsterwalder Sebestyén már 1897-ben előrevetíti a légi térképészet várható elterjedését és nagy jelentőségét. Persze akkoriban csupán ballonokról és sárkányokról készíthettek légi fényképeket, így a módszer még nem volt gazdaságos a nagy múltra visszatekintő földi eljárásokkal szemben. Érdekesség, hogy Németországban 1911-ben hadi célokra már postagalambokra erősített, parányi kamerákat is használtak. Az igazi áttörést természetesen a repülőgép megjelenése jelentette: a légi térképészet az I. világháborúban született, és a két háború között vált éretté

Az I. világháború és a légi felderítés bölcsői

Egy kortárs író az I. világháborút „a lencsék háborújának” nevezte – elég csak a háború kezdetének döntő momentumára gondolni, midőn a német csapatok előnyomulása Párizs felé megállíthatatlannak látszott (már látták a katonák az Eiffel-torony tetjét!). A kapkodó francia hadvezetőség négy nap alatt 140 ezer embert veszített, s a távíróvonalak elvágása miatt fogalmuk sem volt, hol lehet a német támadó ék, mely már a Brit Expedíciós Hadtest háta mögé került, összeomlással fenyegetve azt. Am ekkor egy bátor légiáró, Philip Jourbert megmentette Párizst: repülőgéppel felfedezte a „szürke áradatot”. Tébolyodottan próbálták lelőni, a benzintankját el is találták – szerencséjére azonban akkor még nem voltak foszforlövedékek, így ujjával befogta a lyukat, s épségben hazaért. Volt rá oka, ugyanis indulás előtt egy lövedékfogó vaslemez tette az ülése alá, s a belefűródött golyó csak annyira zavarta, mint egy kárpitból kiszabadult szlonrúgó...

Az I. világháború korai időszakában a légtalalom még nem volt túl hatékony, ezért a légi megfigyelés gyorsan fejlődhetett. A különböző időpontban készült légi felvételek jól kimutatták a változásokat, amiből következtetni lehetett a rejtett harcállásokra és az ellenség mozgásairól annak szándékaira is.

A háború kezdetekor még korántsem volt bizonyos a repülőgép fölénye a jobban emelkedő, nagyobb teherbírású, menet közben is javítható léghajóval szemben (ez csak a londoni nagy bombázások szörnyű veszteségei után, 1916 táján vált egyértelművé). A távolfelderítő léghajókról egy vérfa-gasztó újdonságot is kipróbáltak: kötélen leeresztettek egy megfigyelőt, aki egyrészt közelebről tudta szemügyre venni az eseményeket, és akkor is tudott földközlelől információt adni, ha felhős volt az ég.

A hagyományos felderítőgép kétüléses kialakítású volt, személyzete egy pilótából és egy megfigyelőből állt. 1917-re – különösen az olasz területek felderítésénél – a magyar légifényképező felderítők nagy hírnévre tettek szert. Egyeseket a háború végére mint légifotóművészeket tisztelték. A legveszélyesebb körülmények között is bátran helytálltak, sokszor csak az ő munkájukra hagyatkozhatott a vezetés. Am ekkor már a kézben tartott kamerákat a repülőgép aljába épített, függőleges kameratengelyű fényképezőgépek váltották fel.

PUSZTÍTÁS, MADÁRTÁVLTATBÓL

Az olasz tüzéség és bombázók rombolják a magyar utászok Piavén épített hídját az I. világháborúban

Békeidők, veszélyes kísérletek

1919 februárjában önként jelentkező tisztekből létrejött a Magyar Katonai Térképész Csoport és az Aerofotogrammetriai osztály. 1920-ban végezték az első repülőfelvételi kísérleteket, eleinte 2000 m magasságból. Am Trianon után csak korlátozásokkal lehetett repülni, és ez a térképészeti repülések magasságára is vonatkozott: az alacsonyan tartott gépekből ugyanis nem lehetett nagy területeket felmérni. Am a tilalom ellenére valószínűleg kísérletet tettek a fényképezőgépek maximális, térképészeti célból még ésszerű használati magasságának kipróbálására, s ezt 5000 méterben állapították meg. Kruttschnitt Aurél – a tiltás miatt – hivatalosan csak becslésről írhat, mégis határozottan fogalmaz arról, hogy ezen a méretarányon „már egyes részletek alig lesznek felismerhetőek, és az egyes tárgyak képei a lemezhibák miatt nem mindig lesznek megkülönböztethetők”.

A LEGSIKERESEBB

Mészáros Géza őrmester 1942 júniusától 1943 augusztusáig 100 távolfelderítő bevetést repült, és ezzel magyar csúcstartó lett. A 100. bevetés után letiltották a repülésről, és hazavezényelték, hiszen így is csodával határos, hogy túlélte a nagyszámú küldetést. Egyik első bevetése különlegesen kalandos volt: 1942. június 29-én He-111-esüket számos szovjet vadászgép támadta meg. A súlyos légi harcban két vadászgépet lőttek le – egyet maga Mészáros – az orrgépgyúkkal. A gép szétlőtt oldalkormány-rudazatát a törzsben hátrakúsza pusztá kézzel próbálták meg összetartani. A súlyosan megrongált repülő a tapasztalt személyzetnek köszönhetően haza tudott térni

Nehezen fejlődő repülőgéppark

A repülőgép-állomány a tilalmak miatt nehezen fejlődött. 1925-re két, elrejtett Brandenburg C-1 felderítőgép mellett az Angliából behozott Bristol F2B gépek közül – amelyeket a korlátozásoknak megfelelően át kellett alakítani – hármat légi térképészeti kísérletekre használtak. Az ekkorra már elavult gépek modernebbekre cserélése azonban még váratott magára. Érkezett ugyan egy valóban korszerű jármű, egy alsószárnyas, fémborítású Junkers A-20, ám ez nemsokára startbalesetet szenvedett. 1929-ben még mindig az öreg Brandenburgról fényképeztek, míg nem az egy leszállás után összezsugorlott. Ezután egy átalakított, hatszemélyes Fokker utasszállító szolgálta a légi térképezést.

Az első országos légi felmérések

1927-ben megkezdődött az elavult, 1899–1903 közötti, 1:5000 méretarányú folyammérnöki térképek megújítása, de a Duna árterén végzett földi felmérés nem bizonyult eredményesnek, így a légi térképezést hívták segítségül. A Duna Baja alatti szakaszán még abban az évben elkezdődött a munka, s ennek méretét jelzi, hogy a magyar vízrajzi fotótérképezés 1942–1944 között fejeződött be.

Ekkoriban a légi fényképezés berendezései gyors fejlődésen mentek keresztül. 1935-ben a Légügyi Hivatal több mint száz kamerát rendelt, ami a speciális műszerek árát tekintve hatalmas beszerzésnek számított: a kamerák a repülőgépek árával vetekedtek! A torzulások kiküszöbölésével igen pontos fotótérképek készültek, s nem csak itthon: 1937 augusztusában Dél-Amerikában magyar gyártású és személyzetű Gerle gépek végeztek térképező- és felderítő repüléseket az esőerdők fölött. Am ebben az

évben a trianoni határ menti katonai erődrendszer légi fényképezése is lezajlott. Már nem volt érvényben a magassági korlátozás, így a nagy teljesítményű, filmtekercses sorozatfelvevő gépekkel 6000–7000 m magasságból hatalmas területek gyors fényképezése is lehetséges volt. Az 1938-ban megalakult Magyar Királyi Légierőnél pedig rövidesen bevezették a vadászpilóták fotórepülési oktatását is.

A légi felvételeket az árvizeknél, valamint a víztározók és csatornák tervezésénél, a folyószabályozásnál és a városrendezés során is felhasználták. Légi fényképek felhasználásával készült el Erdély új földtani térképe is, valamint kikísérletezték az 5000 méternél magasabb, és az éjjeli felderítő fényképezés módszertanát is.

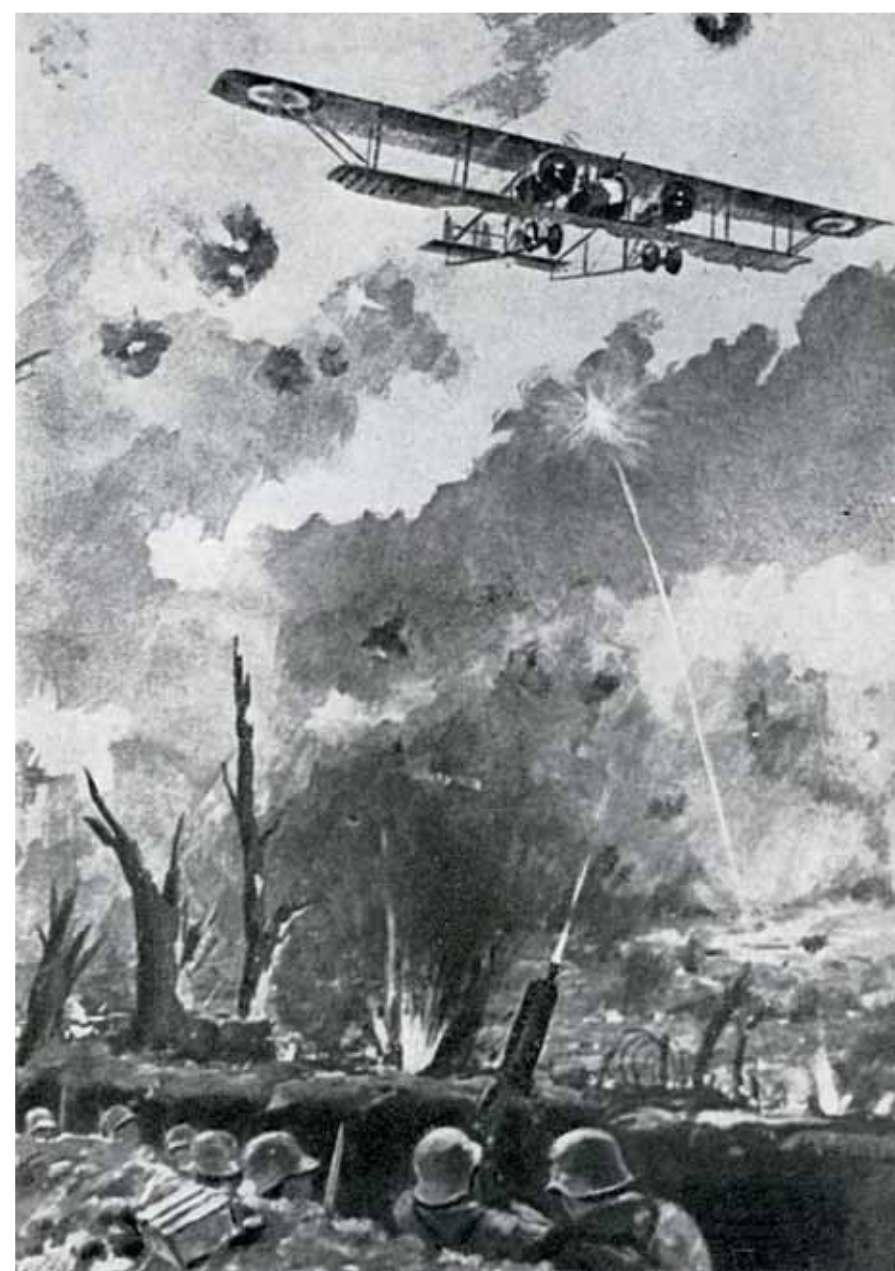
Felderítőink ellenséges területek felett

A felderítő gépeken – már amelyek visszavergődtek a bázisrepülőterükre – gyakran golyóütötte nyomok szárait számlálták meg a szerelők. A visszatérés pedig a legtöbb esetben kifejezetten nehéz volt. Egy Ju-88 személyzete az erdőkben rejtőzködő orosz partizánok felderítését kapta feladatul, így alacsony, egészen a lombkoronáig ereszkedve, minimális sebességgel repülve fésülte át a terepet. Egy nyiladék mentén egy alakot vettek észre, aki vállához emelte puskáját, majd egyetlen lövést adott le. A sok kalandot megélt személyzetnek alig maradt ideje meglepődni: a lövés kifejezetten érzékeny helyen találta el a gépet, vészhelyzet állt elő. A léghárító ágyúk gyilkos tüze alatt is végrehajtották bevetéseiket, de most egy kósza lövés a földre kényszeríti őket? A bal motort le kellett állítani, mivel az olaj- és hengerfej-hőmérséklet felugrása találatra utalt. Magasságot vesztek, és csak akkor indították újra a találatot kapott motort, amikor már a lombokat

A GYORSTÉRKÉPEZÉS TUDOMÁNYA

A légi térképészet valójában két, egymástól jól elkülönülő szakterületre épül: a klasszikus terepi felméréseket végző, a légi felvételeken is azonosítható pontokat bemérő geodéziai és térképészeti csoport munkájából, valamint a légi felvételek elkészítéséből és fotogrammetriai feldolgozásából. Ez utóbbi a földi háromszögeléshez hasonlóan a távolságokat képes reprodukálni mechanikai, optikai eszközökkel. Kruttschnitt Aurél, a Magyar Királyi Állami Térképészeti Intézet igazgatójának szavai: „A légi fotogrammetriai eljárás lényege, hogy földi részletmérés helyett, a repülőgépről készült légi-felvételeket dolgozzuk ki térképpé. A légi felvétel maga már nagyjában térképszerű, amennyiben a felvett területet felülről nézve, tehát megközelítőleg úgy mutatja, mint ahogy azt a függőleges sugarakkal vízszintes síkra vetített térkép ábrázolja.”

ÉGI KÉMLELÉS Földi csapatok harca egy felderítést végző francia repülőgép ellen (1917. áprilisi festmény)

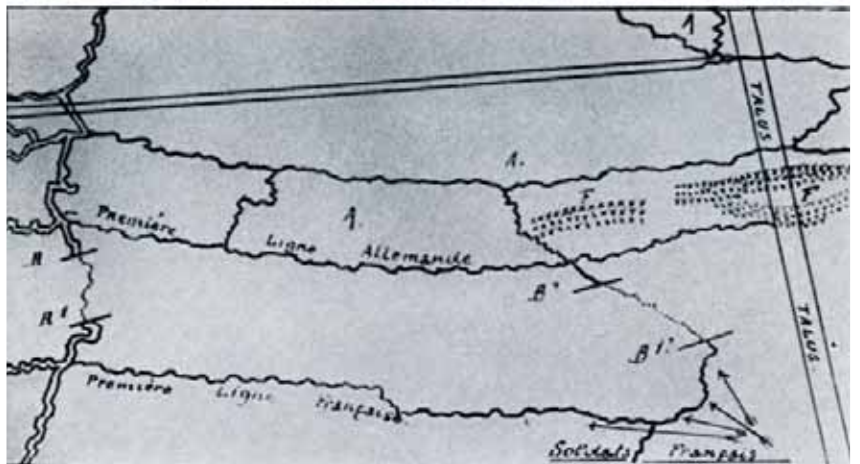
FOTÓS, MAGASLATI LESBEN

Fényképezés egy osztrák–magyar felderítő repülőgépről az I. világháborúban

HÁBORÚS GRAFIKA

Német lövészárkrendszer légi fényképen és az arról készült vázlatrajzon 1917 júliusában

súrolták. Ezzel újra nyertek egy kis magasságot, ám a robbanás lehetőségét kockáztatták. Majd a motort ismét le kellett kapcsolni, mert felforrta a hűtő – s a hullámvasutazást még sokáig folytatták, míg végül a bázisukon egy motorral szálltak le.

A II. világháborúban a közelfelderítéshez mindkét fél különleges, kis sebességű, földközeli repüléshez alkalmas gépeket fejlesztett ki. A leghíresebb, a „Storch” – mellyel Mussolinit is elrabolták – akár egy futballpályáról is felszállt. A távolfelderítéshez gyors, magasan is jól üzemelő repülőgépekre, például Heinkel és Junkers típusokra volt szükség.

A légi felderítők munkája a bombázókénál és a vadászpilótákénál is nehezebb volt. A küldetések során általában a legjobban védett, legveszélyesebb területek felett kellett egyenes vonalban, stabilan, manőverezés nélkül repülniük. Sok esetben több repülési sorral tudták csak lefedni a feltérképezendő ellenséges területet, így oda-vissza repültek a rájuk meredő légvédelmi lövegek tüzeiben, kitérőmanőverek nélkül, miközben a repülőgép hasa alján, vagy orrplexijének nyílásán kitekintő kamera a sebesség alapján kiszámolt időközönként készítette felvételeit.

Mindaz békeidőben is összetett feladat, de ezúttal a közelben robbanó lövedékek dobálták a precízen a repülési sorra tartó repülőgépet, és az ellenséges vadászok felbukkanását is folyamatosan figyelni kellett. A vadászok legkedveltebb célpontjai ugyanis a távolfelderítő repülőgépek voltak: az elfoglalt, kimerült (a Kárpátokon túli fényképezésre eleinte Budaörsről indult) személyzet a legtöbb esetben későn vette észre a rájuk rontó, magassági és sebességfölénnyel rendelkező gépeket. A vadászpilóták azzal is tisztában voltak, hogy a fényképek stratégiai jelentőségük az ellenség számára, s már csak ezért is kiemelt célpontként kezelték az e feladatukból eredően eleve kényszerpályán haladó járműveket. Így a jól képzett „szakemberek” közül sokan nem érték meg a háború végét.

A 40-es évek elején persze hazánk fölött is megjelentek az ellenséges távolfelderítő gépek. A Royal

Air Force archívuma és az amerikai légierő gyűjteménye számos légi felvételt őriz Magyarország stratégiai létesítményeinek bombázás előtti és utáni állapotáról.

A támadások miatt ekkor a magyar légi felderítők felvételeinek térképpé történő kidolgozását szét kellett telepíteni, és a térképészeti munkát budai villákban és vidéken folytatták. Az értékes berendezéseket a front közeledtével családi villákba befalazva, elásva, vagy kimenekítve próbálták megmenteni, de az akkori legértékesebb műszer pont egy budai házban befalazva semmisült meg az egyik bombatámadás során.

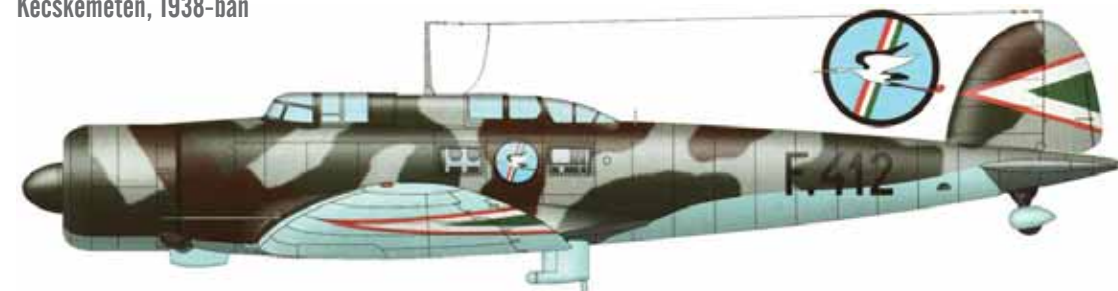
A háború után

Az első, a teljes ország területét sikeresen lefényképező program az 50-es években zajlott. A katonai és közigazgatási célú légi fényképezés mellett azonban nemsokára (az 1960-as években) megjelent a nagy felbontású, kis területeket megjelenítő fotótérképek igénye is, melyeknek később főként a vízügy és a környezetvédelem látta hasznát. A frissen létesülő nemzeti parkok területi térképei, a szennyvezetések, tüzek, a viharkár felmérése is a Vízügyi, Környezetvédelmi Légiszolgálat (később ARGOS) légifelvétel-mozaikjai alapján valósult meg, míg a topográfiai célú légifelméréseket a hadsereg végezte. Rajtuk kívül a 90-es évek előtt egyedül a Balaton-térség főépítész kapott légifotó-engedélyt.

A 90-es évektől ismét bárki szerezhet engedélyt légi felvételek készítésére, így a légi térképészettel foglalkozó szervezetek száma egyre emelkedik. Bár az első modellrepülőgépes légi fényképezési kísérlet még 1973-ban zajlott, az igazán sikeres, távirányítású géppel történő légi felmérések bőven az ezredforduló után készültek. Az első magyar fejlesztésű digitális kamera 2009-től dolgozik. Hamarosan olyan gyors-térképészeti szenzorok követik, amelyekkel nagy magasságból, akár 1800 km/h sebesség mellett is éles, jól átfedő felvételek készíthetők. ⊕

A GÓLYA TÁVOLFELDERÍTŐ SZÁZAD

Heinkel He 70K típusú repülőgépe
Kecskeméten, 1938-ban

A KIRCHBERGI ELISABETH

Másodjára indultunk el szomszédolni. Az utazás eredeti időpontját és útvonalát elmosta a víz. Az „évszázad árvize” nemcsak hazánkban okozott komoly fennakadásokat. A sok esőzés okozta földcsuszamlás néhol házakat sodort magával, de Észak-Tirol szinte minden kisebb települését elzárta a külvilágtól néhány napra. Egy héttel később már csak az országút javítási munkái árulkodtak a felduzzadt folyók erejéről...

Síparadicsom, cirbolyalikőr, tehénsajt

Szerencsére az időjárás csak ritkán kedvez a katasztrófaturistáknak. Ausztria egyik legkedveltebb síparadicsoma, Kitzbüheli-Alpok összesen 7 sítérpet és 1088 km sípályát foglal magában. A 359 felvonó közül néhány a 3000 m-es magasságig szállítja a kalandvágyókat. A hóolvadással azonban láthatóvá válik a térség másik arca, a leleményes és több lábon álló gazda(g)ság. A hegymászás és a hegyi túrák mellett a kerékpár-, a golf- és tenispályák veszik át a stafétát. A helyiek – mivel a térség gazdaságának hajtómotorja az idegenforgalom – nem bízzák a szeszélyes időjárásra vendégeiket. Ausztria több mint 900 wellness-szállodájából ebben a régióban is találunk jó néhányat. Úti célunk a kirchbergi Hotel Elisabeth. A szauna, a pezsgőfürdő és a fitnessterem itt is kötelező kellékei a szolgáltatásnak. Az étteremben a palackban felszolgált forrásvízzel kezdődik a tiroli ízek sora. A bodzás forrásvíztől a cirbolyalikőrig, a friss tejtől a különböző sajtokig, a báránybordától a füstölt sonkán át a pisztángig minden a környékről származik.

3 generáció – 4 csillag

Kirchbergi Elisabeth nem történelmi, hanem jelenkori valós személy. Egy fiatal, mosolygós hölgy áll a Kasplatzhütte istállójának ajtajában – farmerban, pulóverben és edzőcipőben. Jobbra rózsaszín-fekete foltos malacok, balra tehének. Kolompszó, patakvágás és az összetéveszthetetlen szagok. Az istállóban a szélső boci pottyant, egy kis pötty a fiatal hölgy ruhájára pattan. Szerencséje lesz – jegyzem meg. Elmosolyodik. „Szerencsés leszek és szagos...”, eltűnik egy pillanatra a mosdóban, majd mesél tovább, s kedvesen behív minket a sajt készítő műhelybe egy kis kóstolóra.

Vendéglátónk, Elisabeth a Walch család ifjú tagja. A nagyszülők 60 évvel ezelőtti, 5 szobás parasztházából később ifjúsági szálláshely, mára pedig igazi szálloda lett. A 4 csillagos hotel az unoka nevét viseli. Konyháját az édesanyja, a sajt készítő hűttét és a parasztudvart a báty és az édesapa vezeti, aki egyben a szálloda építész is.

A gazdaságban termelt tejtermékeket, a réten szedett gyógynövényekből készült „pestót” a hotel konyhájában használják fel. A sajt készítő hütte épp egy

SPECIÁLIS HIRDETÉS

kellemes kirándulásnyi távolság. Természetesen a helyi sajtoknak a szállodai reggelizőben is jut egy külön kis pult. Minden családtagnak megvan a feladata és hozzá a szíve és tehetsége is.

A titok a részletekben rejlik

A szálloda főbejáratánál életnagyságú, festett özfígura, a folyosón egy polc sok-sok könyvvel. Egy másik sarokban szökőkút. Reggelente az étterem asztalain a hotel napisajtója programkínálattal, időjárás-előrejelzéssel, menü az esti vacsorához. A szobákban nagyszerű illatot árasztó cirbolyafenyő bútorok. A pezsgőfürdő a hegyekre néz, az üvegfal szinte láthatatlan. A már-már giccses „real-time” képen felhőben úszó hegycsúcsok bújócskálnak.

Az alig 10 kilométerre lévő hűttében nyáron is parázslik a tűz. Hatalmas, régi rézkondérok az udvaron, virággal tele. A mosdó ajtaját nem „high-tech” szerkezet, hanem egy ellensúly húzza vissza. A meglepő részletekkel együtt átgondolt a tervezés, egységes az összehatás. A funkcióváltásban rejlő lehetőségeket leleményesen hasznosítják a helyiek – kicsiben és nagyban egyaránt. Rézüstből virágágyás, vízfolyásból vízesés, szánkópályából túraútvonal, a mesterséges tavacska télen a hóágyút, nyáron a szökőkutat táplálja, a téli sípályákhoz tartozó hűtték télen melegedők, nyáron panorámakilátós, hegyi vendéglők.

Ismeretlen ismerősök

A patak morajában elmerülve ránk köszön egy holland kereközöcsoport. A helyi túravezető is jellegzetes ritmust diktál a faluhoz érve – minden kanyarnál, minden ismerősnél megáll pár mondatra. A hotelben sem megyünk el szó nélkül egymás mellett, mindenkinek „Guten Tag!”. Már meg sem lepődünk, amikor a felszolgálónk ékes magyarsággal tudakolja, mit hozhat. A szlovák hölgy évekig élt Magyarországon, s most Kirchbergben szolgál fel tiroli étkeket... Mintha egy nagy faluban élnénk, ahol nem tudjuk egymás nevét. Csupa ismeretlen ismerős. Közös nyelv, szavak nélkül. Éppúgy, mint a népviseletben éneklő helyiek jódlíja – dal, szöveg nélkül, melyet mindeki ugyanúgy ért.

SZÖVEG: KRIZSÁN SAROLTA

A tehének komolyzenét hallgatva jobban tejelnek, farkukat azonban higiéniai okokból felkötik

HOTEL ELISABETH **** SUPERIOR FAMILIE WALCH
A-6365 Kirchberg in Tirol, Aschauerstraße 75
Tel.: +43 5357 2277 – www.hotel-elisabeth-tirol.at

A szálloda terasza pihenésre, nyáron napozásra csalogat

A medencében fürdőzőket már várja a „sajtoda”

FOTÓ: HEILING ZSOLT

A tiroli népviselet itt a gyerekeknek is kijár

FOTÓ: FOTOWERK, NUSSER AICHNER

FELŐRÖL ÉS FELEMEL

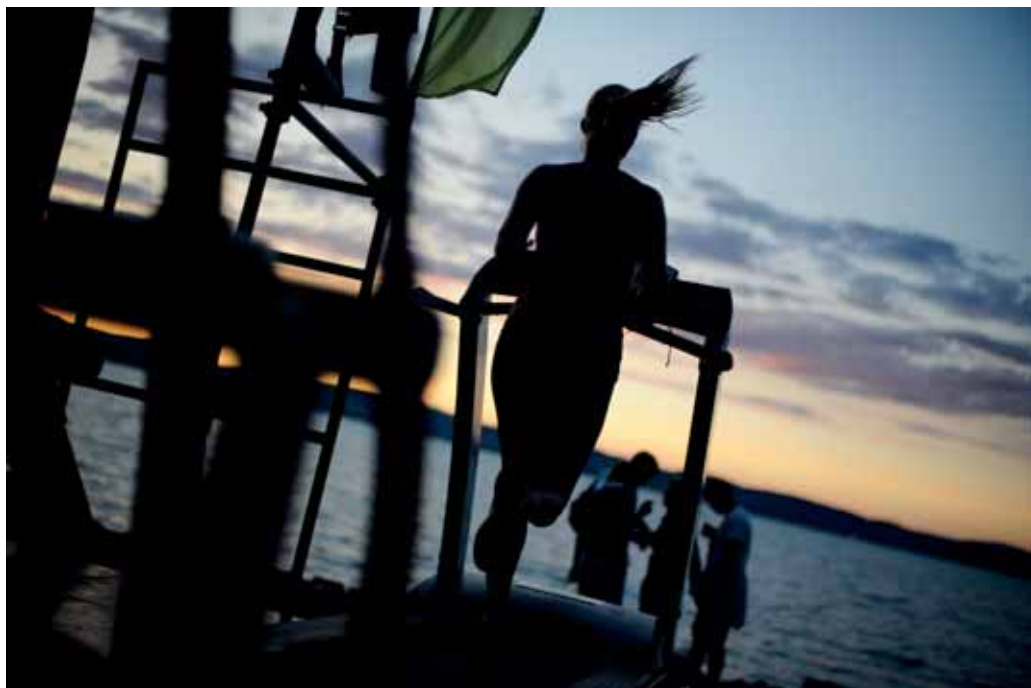

FOTO: KÁLLÓ PÉTER

KÁLLÓ PÉTER

Sokan talán úgy gondolják, hogy a fesztiválfotózás könnyű játék. Ami műfaját tekintve igaz is, hiszen könnyed, laza stílus. Ám ahhoz, hogy képet alkothassunk, hogy a „káoszból” ki tudjuk szűrni a képi rendet, kifejezetten nagy energiabefektetésre van szükség. Fotósként az elejétől a végéig ott kell lenni. A drága felszereléssel nehéz bulizni, nehéz nézni a körülöttünk pörgő, felszabadult embereket, és nehéz beilleszkedni. De enélkül ez nem megy!

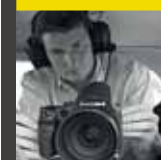
Amikor tavaly a Balaton Soundon fotóztam, valami el is pattant bennem. Az egymás ritmusát megtörő színpadok (áldozati oltárok) zajában hat napon át folyamatosan zajló fotózás elnyomja az ember gondolatait, letompítja az agyat. A partyarc hazamegy, ha kifogyott az eki, de a fotósoknak maradni kell! Az utolsó napokban már csak vánszorogtam. (Arról nem is beszélve, hogy nem épp egy számomra kedves fesztiválközegben mozogtam, hanem főként ott, ahol sokkal többet ér, hogy mi van rajtad, mint az, hogy mi van a szemedben.) És még konditerem is működött a fesztiválon.

A szabadelvű hippikultúra fogyasztóivá vált, és már itt is megacégek akarják lenyomni a tömeg torkán gyorséttermi termékeiket. És ahol főleg a külső számít, könnyedén vevő is erre. A megismételhetetlen pillanatokért a fotós persze újra belevág mindebbe. A fénykepezőgép mögé nem csak el lehet bújni, hanem nagyon jó ok is az ismerkedésre, hogy az ember odalépjen egy csinos lánytársasághoz... és elkészítse az igazán fontos fesztiválfotókat!

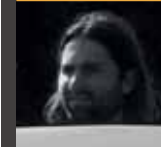
KÖSZÖNJÜK PARTNEREINK TÁMOGATÁSÁT!

SZERZŐINK

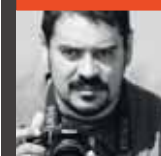
Bakó Gábor (1984) távérzékelési szakember, a Szent István Egyetem munkatársa, az Interspect kutatócsoport vezetője. Mérőműszerek tervezésével és légi felmérések végrehajtásával foglalkozik

Francics László (1984) bár építészként dolgozik, rendszeresen foglalkozik a fotográfia egy-egy területével. A csillagos ég megörökítésének lehetőségével 2003-ban találkozott, munkái jelentős részét az amatőr csillagásztársai segítségével 2009-ben épített fotótávcsövel készíti

Gyarmati János (1959) a Néprajzi Múzeum régész-muzeológusa. Kutatási területe a latin-amerikai spanyol hódítás előtti civilizációk régészete és története, múzeum- és gyűjteménytörténet. 1985-től végez terepmunkát Mexikóban, Peruban és Bolíviában. Két kutatóprogramot irányított Bolíviában, a Cochabamba-völgyben, illetve a Pariai-medencében

Jakab Gusztáv (1975) biológus, a Szent István Egyetem GAEK egyetemi docense. Szakterülete a Kárpát-medence virágos növényeinek rendszertana, valamint a negyedidőszaki klíma- és vegetációfejlődés. Kutatásai mellett különösen fontosnak tartja az eltűnő természeti értékek fényképes dokumentálását

Kálló Péter (1978) a Metropol fotóriportere, számos rangos díj nyertese. Fotóblogja (kallopeter.hu) 2012-ben Goldenblog Awardot (a Legjobb fotóblog – 1. hely) kapott, majd – a Photoblog Awards 2012 keretében – bekerült a világ legjobb 20 fotóblogja közé

Kerekes István (1977) tanár, szabadúszó fotográfus. 2012-ben a Nemzetközi Fotóművész Szövetség (FIAP) által adományozott minősítések közül megkapta a FIAP Kiváló művésze legmagasabb, platina fokozatát. Főként szocio-, portré-, valamint természetfotókat készít. www.kerekesistvan.com

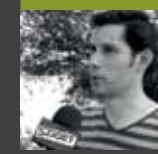
Kristóf Veronika a Sea Shepherd magyarországi képviselője, önkéntesként a szervezet hajóján négy antarktisi nyarat töltött a Déli-óceánon, a japán „tudományos” bálnavadászat elleni küzdelemmel. www.seashepherd.org

Licskó Béla (1954) építőmérnök, távérzékelési és vízgazdálkodási szakértő. Közel 40 évig a VITUKI, jelenleg a VITUKI Hungary Kft. tudományos főmunkatársa. Elsősorban távérzékelési, térinformatikai munkákat végez

Somfai Kara Dávid (1969) 1993-tól sokat utazott és élt Belső- és Közép-Ázsiában, Szibériában, Mongóliában, Kínában. 2000-ben az ELTE BTK-n szerzett török és mongol filológiából diplomát, 2007-ben lett a nyelvtudományok doktora. 2003 óta az MTA BTK tudományos munkatársa, etnológusként dolgozik. 2009–2010-ben az Indiana Egyetemen volt vendégkutató, sziú nyelven tanult, és 3 hónapos terepmunkát végzett Dél-Dakotában

Szávost-Vass Dániel (1980) geográfus-hidrológus, a Dunai Szigetek blog írója és szerkesztője.

Vanicsek László biológus és hegyász, hosszú évek óta a téli „geológus-hegymászások” oszlopos, tiszteletbeli résztvevője. Biológusként mostanság a magyarországi flóra különleges ritkaságaival foglalkozik, a hegyek között legtöbbször a Tátrákban találkozhatunk vele, de az Alpokban is rendszeresen előfordul

ERHARDT ÁGOSTON AZ IMPERIALISTA VESZEDELEMTŐL SÚJTVA ÉSZAK-KOREA

FOTÓ: ERHARDT ÁGOSTON

A cirkusz is kiváló program a dolgoz és fáradt munkáselmének. A produkció mellett, hogy világszínvonalú artistamutatókat is bemutat, a szocialista ideológiának is helyet ad. A műsor olyan artistaszámmal kezdődik, ahol a főszereplő egy atomtöltetet hordozó rakéta. A nézők komoly arccal figyelik, mi lesz vele, hova fog repülni, de a választ természetesen mindenki tudja, vagy legalábbis sejtji. Közben tilos fényképezni, ám ettől függetlenül minket folyamatosan vesz egy kamera.

H. BEDOUIN ÁRON PANTANAL AZ ÉDENKERT EGY DARABJA

FOTÓ: H. BEDOUIN ÁRON

Itt nincs mit kitermelni, felégetni, elpusztítani. Ha pedig mégis eszébe jutna valakinek bármit építeni, arról a rendszeresen érkező árvíz gondoskodik, amely minden novemberben másfél magyarországnyi területet önt el. Több, mint fél évre. – Van, hogy két-három hónapig nem mozdulunk ki innen, mert nincs miért. Élelem van bőven, a marhák vigyáznak magukra, minket meg megesz az anakom. Nem is olyan egyszerű olyankor eljutni a városba: csónakkal, traktorral és busszal, ha minden jól megy, három nap alatt Cuiabában vagyunk. Aztán ott meg mit csináljunk?

KOKAS ANNA DIVAT ÉS VALÓSÁG CSÁNGÓK ITTHONRÓL ÉS TESTKÖZELBŐL

FOTÓ: KÁLLÓ PÉTER

Viszonyítasz. A saját városi életet az ő vidéki létükkel. Nincs benne semmi különös. Emberek, akik falun laknak. Romániában. Egy kicsit az isten háta mögött, minden szempontból. Nem tudják pontosan, mit jelent csángónak lenni. (Mi sem tudjuk, honnan tudhatnánk?) Nem tudják, mit jelent magyarnak lenni, vagy románnak. Egy biztos: katolikusok. Hamarabb mondják ezt magukról, mint a magyarromán csángó szöveget. Fogalmuk sincs, mi az.

ALAPÍTVÁ: 1872

1112 Budapest, Budaörsi út 45.
Telefon: (1) 231-4040.
Fax: (1) 231-4045
Honlap: www.foldrajzitasasag.hu
E-mail: info@foldrajzitasasag.hu

Elnök: Dr. Gábris Gyula
Alelnökök: Dr. Kovács Zoltán
Dr. Michalkó Gábor
Főtitkár: Dr. Mari László
Ügyvivő: Heiling Zsolt
Titkár: Erőss Ágnes
Könyv- és térképtáros: Pétervári László

Szakosztályok:

Biztonságföldrajzi és Geopolitikai
Szakosztály Expedíciós Szakosztály
Társadalom- és Gazdaságföldrajzi
Szakosztály Hegymászó Szakosztály
Oktatás-módszertani Szakosztály
Egészségföldrajzi Szakosztály
Természeti földrajzi Szakosztály
Térképészeti Szakosztály
Turizmusföldrajzi Szakosztály

Területi osztályok:

Bakony–Balaton-vidéki Osztály (Veszprém)
Békéscsabai Osztály
Borsodi Osztály (Miskolc)
Debreceni Osztály
Dél-dunántúli Osztály (Pécs)
Duna-völgyi Osztály (Szekszárd)
Eger–Bükk-vidéki Osztály
Gyöngyös–Mátra-vidéki Osztály
Kisalföldi Osztály (Győr)
Kiskunsági Osztály (Kecskemét)
Közép-dunántúli Osztály (Székesfehérvár)
Körös-vidéki Osztály (Békéscsaba)
Nyírségi Osztály (Nyíregyháza)
Nyugat-magyarországi Osztály (Szombathely)
Szegei Osztály
Székelyföldi Osztály (Csíkszereda)
Tolna megyei Osztály (Dombóvár)
Zalai Osztály (Nagykanizsa)

Az éggömböt tartó Atlasz a Magyar Földrajzi Társaság védjegyként bejegyzett jelképe

Lapalapító (1929):
Dr. Milleker Rezső

**Az új sorozat
újraindító (1999):**
Dr. Nemerikényi Antal
és Farkas Péter

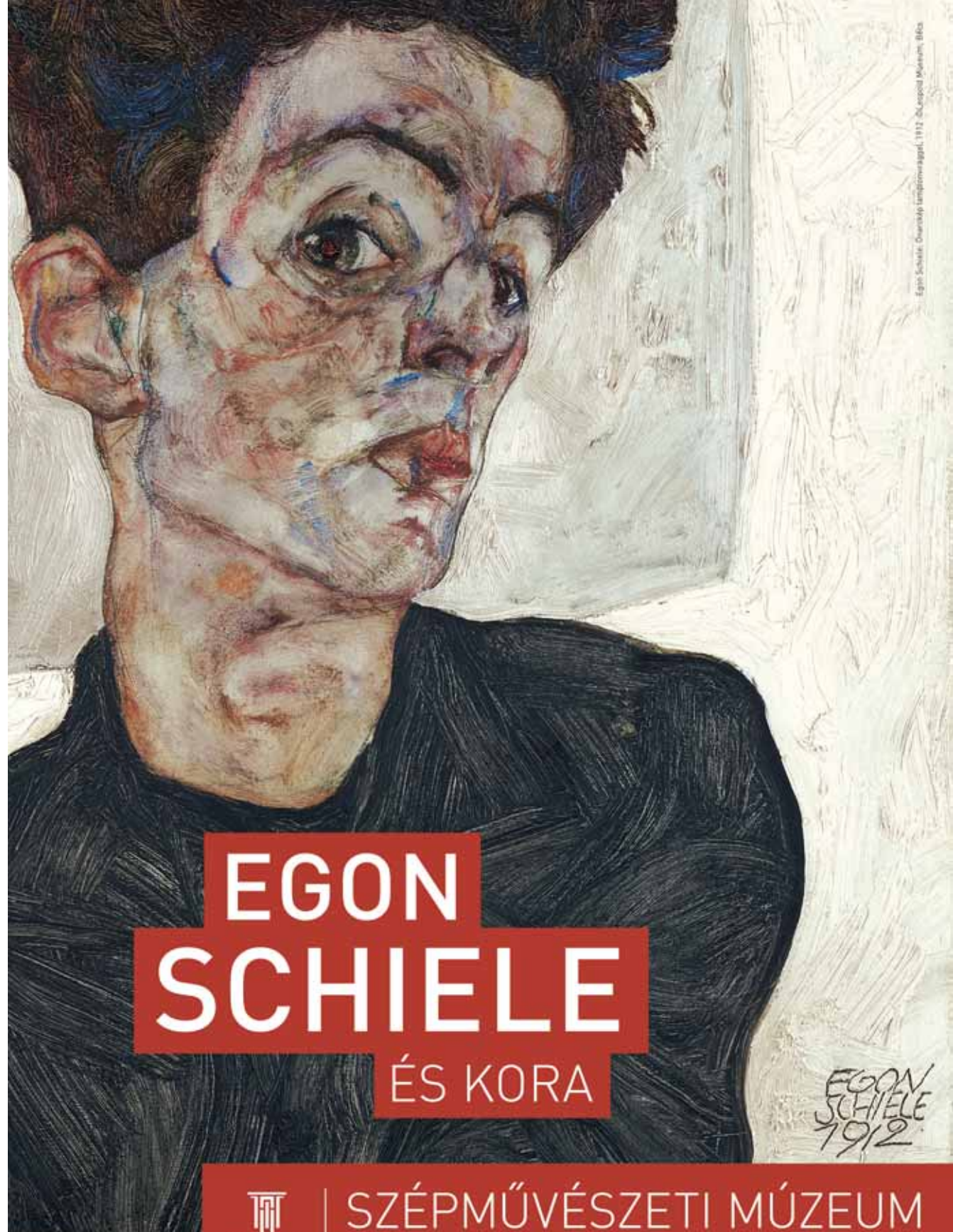
1929–1933, felelős szerkesztő:
Dr. Milleker Rezső

1934–1944, szerkesztők:
Dr. Baktay Ervin és Dr. Kéz Andor

1999–2005, főszerkesztő: Dr. Nemerikényi Antal

2005–2006, főszerkesztő: Dr. Vojnits András

2006-tól főszerkesztő: Dr. Nagy Balázs

Egon Schiele: Önarckép (1912) Magyar Művészeti Múzeum, Bécs

SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM

2013. JÚNIUS 26. – SZEPTEMBER 29.

WWW.SZEPMUVESZETI.HU

ÉLVEZD A NYARALÁS MINDEN PILLANATÁT, NETEZZ KÜLFÖLDÖN IS GONDTALANUL!

TRAVEL & SURF
GONDTALAN
NETEZÉS
AZ EU-BAN

TRAVEL & SURF: HATÁRTALAN LEHETŐSÉGEK KONTROLLÁLHATÓ KÖLTSÉGEKKEL

TRAVEL & SURF roaming adatdíjcsomagjainkkal kedvező díjjal netezhetsz az EU-ban. Fedezz fel különleges helyeket, találd meg a legérdekesebb programokat és oszd meg nyaralásod legjobb pillanatait!

A TRAVEL & SURF M napi **150 MB** gondtalan netezést kínál az EU-ban, most mindössze 1490 Ft-os napi díjért! Aktiváld a csomagot, küldd a +SURFM kódot SMS-ben a 1430-ra!

EGYÜTT. VELED

Az akció a 2013. július 1. és augusztus 31. között megrendelt Travel & Surf M roaming adatdíjcsomagok esetén érvényes. A Travel & Surf adatdíjcsomagok az EU országokban (kivéve Magyarország), valamint Norvégiában, Izlandon és Liechtensteinben használhatók. A tájékoztatás nem teljes körű, további részletek: www.t-mobile.hu, 1430, üzleteink.